

Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Karel Kuča, Věra Kučová

Certifikovaná metodika

(osvědčení č. 64 Ministerstva kultury České republiky, odboru výzkumu a vývoje, č.j. MK 73873/2015 OVV, Sp. Zn. MK-S 143/2012 OVV, ze dne 4. 12. 2015)

Tato metodika vznikla v rámci výzkumného projektu Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování (kód projektu DF12P01OVV044), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity České republiky (NAKI) Ministerstva kultury České republiky, jehož řešitelem je Národní památkový ústav.

Národní památkový ústav jako odborná organizace státní památkové péče v České republice vydává metodiku v zájmu zabezpečení jednoty metodických hledisek pro danou oblast ochrany, dokumentace a evidence kulturních památek, památkových území a dalších kulturně historických hodnot na základě svých kompetencí podle § 32 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Metodika je určena zejména odborným pracovníkům Ministerstva kultury, Národního památkového ústavu, obecních úřadů, úřadů územního plánování (MMR) a zpracovatelům územně plánovací dokumentace. Důležitou skupinu adresátů představují také pedagogové a studenti relevantních oborů vysokých a středních škol i zainteresovaná odborná veřejnost.

Lektorovali:

Jan Hendrych (VÚKOZ v.v.i. Průhonice)

PhDr. RNDr. Markéta Šantrůčková, Ph. D. (VÚKOZ v.v.i. Průhonice)

© 2015, Národní památkový ústav

Text: © 2015, Ing. arch. Karel Kuča, Ing. arch. Věra Kučová

Fotografie: © 2015, Jakub Karas (UPVISION), Ing. arch. Karel Kuča, Ing. arch. Věra Kučová

Mapy: © 2015, Ing. arch. Karel Kuča, podkladová data Český úřad zeměměřický a katastrální

ISBN 978-80-7480-026-9

Titulní strana obálky: Plzeň, Západočeské muzeum, foto 2013; Duchcov, Osecká ulice, foto 2015; Turnov, Havlíčkovo náměstí, foto 2004; Červená Skála, foto 2015.

Frontispis: Klečaty, sýpka v usedlosti čp. 13. Foto 2005.

Zadní strana obálky: Žlutice, průhled z náměstí na panelový dům stojící v místech zámku. Foto 2006.

Obsah

Vstupní údaje k metodice	7
Výzkumná aktivita	7
Název metodiky	7
Cíl metodiky	7
Předmět metodiky a její popis	7
Zdůvodnění novosti postupu	8
Uplatnění metodiky	10
1. Památkové vyhodnocení území a jeho účel	12
2. Klasifikace staveb podle památkové hodnoty	14
2.1 Architektonicky cenná stavba (kategorie A); jev ÚAP A014	15
2.1.1 Architektonicky cenná stavba nadmístního významu (podkategorie A+)	17
2.1.3. Architektonicky cenná novostavba (podkategorie N)	61
2.2 Historicky významná stavba (kategorie H)(jev ÚAP A013, popř. A019 – místo významné události)	69
2.3 Stavba bez památkové hodnoty, hmotově nerušící (kategorie C)	80
2.4 Stavba hmotově narušující charakter území (kategorie D)	93
2.5 Stavba ostatní (kategorie O)	119
2.6 Zaniklá stavba, jejíž parcelu je žádoucí znovu zastavět (kategorie Z)	123
2.7 Doplňkové charakteristiky staveb	126
2.7.1. Významná stavební dominanta; jev ÚAP A015	126
2.7.2. Částečně narušená (rušivá) fasáda	129
2.7.3. Zásadně narušená (rušivá) fasáda	133
2.7.4. Dílčí rušivá hmotová charakteristika či architektonické narušení střechy	136
2.7.5. Citlivě řešený druhotný obvodový plášť	142
2.7.6. Druhotný obvodový plášť akceptovaný s výhradami	144
3. Vliv urbanistického kontextu pro klasifikaci jednotlivých staveb	146
4. Stavby a aktuální možnosti a limity oboru památkové péče při zabezpečení kulturních hodnot a regenerace památkově chráněného území	153
5. Urbanistické bloky a prostory	155

6. Identifikace ostatních jevů v území	157
6.1. Veřejná prostranství a další volné plochy; jev ÚAP A115	164
6.2. Ostatní jevy	164
6.3. Hřbitovy; jev ÚAP A119.....	165
6.4. Soliterní stromy, stromořadí a aleje	165
6.5. Vodní plochy a toky; jev ÚAP A023	166
6.6. Lesy, parky a zahrady	166
6.7. Sady, vinice, chmelnice	167
6.8. Historické silnice a cesty.....	167
6.9. Plužina	167
7. Poznámky k praktickému provádění památkového vyhodnocení území	168
Literatura	170
Příloha	172
Stručný přehled starších forem klasifikace staveb v památkově chráněných územích	172
Architektonické a památkové hodnocení (SÚRPMO)	172
Legislativní mapy SÚRPMO.....	172
Legislativní mapy oboru památkové péče	173
Plány zásad památkové ochrany	173
Principy památkového urbanismu	174
Stavby.....	174
Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty.....	175
Stavby.....	175
Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel	177
Plány ochrany městských památkových rezervací a městských památkových zón.....	177
Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami, Metodika plánů ochrany krajinných památkových zón	177

Vstupní údaje k metodice

Výzkumná aktivita

Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity České republiky (NAKI) Ministerstva kultury České republiky, Projekt DF12P010VV044 – Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.

Název metodiky

Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Cíl metodiky

Metodika reaguje na potřebu sjednocovat pohled na památkovou hodnotu staveb a dalších nemovitostí v území ve vztahu k postupujícímu poznání hodnot zejména pro praxi oboru památkové péče i součinnost s agendami územního plánování. Klasifikaci památkové hodnoty staveb zakládá jak na jejich typologické a/nebo slohové kvalitě, tak na jejich hodnotě v kontextu širšího prostředí. Napomáhá uživateli vnímat význam jednotlivých objektů v rámci širšího celku, v němž se nacházejí. Každá nemovitost se na památkové hodnotě sledovaného území podílí buď pozitivně, nebo negativně, popřípadě neutrálně. Cílem metodiky je stabilizovat pojmenování a obecnou charakteristiku několika základních hodnotových kategorií staveb a dalších nemovitostí tak, že aplikace metodiky zajistí, že stavby srovnatelné kulturně historické hodnoty budou správně zaříděny bez ohledu na jejich slohovost či výtvarnou zdobnost, ale na základě autenticity jejich charakteru ve vztahu k typologii. Správná klasifikace staveb pro širší území poskytne objektivní představu o jeho památkových hodnotách a potenciálu pro doplňování památkového fondu. Úzce také souvisí s možností posouzení celkové hodnoty území, jak ji řeší Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami současně zpracovaná stejnými autory v rámci téhož výzkumného úkolu. Klasifikace přitom navazuje na pojmosloví zavedené v soustavě územně analytických podkladů podle stavebního zákona, z nichž přímo vychází i pojetí „plánů ochrany památkových rezervací a památkových zón“ podle § 6a památkového zákona i připravovaného nového památkového zákona.

Předmět metodiky a její popis

Předmětem metodiky je formulace co nejobjektivnějšího přístupu ke klasifikaci staveb a dalších nemovitostí podle jejich památkové hodnoty i ve vztahu k jejich prostředí, popřípadě též hodnocení jejich významu v kontextu nadmístním (regionálním či celostátním) pro účely jejich grafického vyjádření v plánu hodnoceného území. Nejprve jsou proto stanoveny a zdůvodněny jednotlivé kategorie nemovitostí, které se v území mohou nacházet, a následně je popsán způsob, který zajistí jednoznačné a správné zařídění každé nemovitosti do jedné z nich. Otázka kontextu prostředí je shrnuta a vysvětlena v samostatné kapitole.

Specifickou součástí území jsou veřejná prostranství a další volné plochy, vzrostlá zeleň, vodní plochy a toky, lesy, parky, zahrady, hřbitovy, popřípadě sady, vinice, chmelnice, historické komunikace a plůžina. Metodika upozorňuje na jejich význam v posuzování území jako celku a přináší návrh na provázání se škálou jevů podle aktuálně sestavo-

vaných územně analytických podkladů. Součástí metodiky jsou i doporučení k vlastnímu provádění terénního hodnocení a jeho přípravy.

Zdůvodnění novosti postupu

Metodika památkového hodnocení území je zpracována na základě dlouholetých zkušeností z terénních průzkumů městských i vesnických sídel a rovněž na základě vyhodnocení jiných dříve používaných způsobů rozlišování nemovitostí podle památkové hodnoty, které jsou stručně představeny v příloze na konci metodiky. Oproti obvyklým postupům, které z území „vybírají“ pouze předem vymezené (zpravidla hodnotově vyhraněné) skupiny objektů, tato metodika má řádově vyšší ambici, kterou je klasifikace všech nemovitostí v hodnoceném území. Obor památkové péče v mapových přílohách, zpracovávaných při návrhu nového území k ochraně, pracoval přednostně s vyznačením legislativní ochrany, popřípadě vyznačoval objekty, které by měly být navrženy k prohlášení za kulturní památku, tedy avizoval které další stavby mají při akcích obnovy požívat nejpřísnější režim. Toto „grafické doporučení“ ovšem nebylo v praxi z nejruznějších důvodů následováno skutečným doplněním památkového fondu podle těchto map, které mnohde i po desetiletích od jejich přípravy u těchto objektů stále signalizují, že cílem bylo jejich prohlášení za památku. Dále byly v legislativních mapách vyznačovány „objekty v památkovém zájmu“, aniž se tento pojem dostal do jakéhokoli právního předpisu a pro výkon památkové péče nebylo zřejmé, jak k takovým stavbám přistupovat. Tyto výběrové analýzy zástavby byly ve své době opodstatněné a pokrokové, nelze je ovšem označit pojmem „klasifikace“, protože v takových mapách často převládaly ostatní („nevybrané“) stavby bez náznaku limitů nakládání či posuzování úprav.

Tehdejší velmi „úzká legenda“ v současné praxi nevyhovuje potřebám diferenciací ochrany a výkonu památkové péče, o kterou s cílem zvýšení předvídatelnosti výkonu oboru usilovaly již dřívější koncepce památkové péče.

Samostatnou formou určité klasifikace staveb a ploch v památkových rezervacích a památkových zónách, která byla široce rozvíjena v 90. letech 20. století, jsou někdejší Plány zásad památkové ochrany. Obsahují několik výkresů, z nichž *Plán památkové ochrany* je jakousi redukovanou verzí výše popsané legislativní mapy a obsahuje pouze národní kulturní památky, kulturní památky, objekty (již) navržené k prohlášení za kulturní památku, objekty doporučené ke zpracování návrhu na prohlášení za kulturní památku a ostatní objekty. (*Plán možné úpravy střech* se svou náplní vymyká sledované problematice). Určitou formu kategorizace (klasifikace) obsahuje pouze materiál s názvem *Plán ochrany a zhodnocení*.

Plány zásad památkové ochrany zůstaly interními oborovými materiály. Nepodařilo se navíc zajistit jejich respektování ani uvnitř pracovišť památkové péče, protože byly často připraveny jiným kolektivem než přímými garanty daného území. Sdílení poznatků komplikovaly jak dobové limity vybavenosti pracovišť technikou a potřebnými aplikacemi, tak limitované počty výstupů, předávaných tehdy jednotlivými památkovými ústavy přímo Ministerstvu kultury České republiky, a protože se nepodařilo zajistit jejich legislativní zakotvení, zůstaly bez návazných opatření. Velkým přínosem těchto materiálů bylo zpracovávání detailních „evidenčních karet“ i pro objekty, které nejsou kulturní památkou, čímž byly významně rozšířeny informace o daných územích. Právě pracnost přípravy a tedy pokrytí poměrně nízkého počtu památkových území materiálem relativně nákladným a zejména časově náročným na zpracování se ukázala hlavní nevýhodou.

I v současné době, až na několik výjimek, je významná agenda památkových území nadále závislá na *ad hoc* posuzování a neumožňuje účinnou aplikaci opatření, které je založeno novelou památkového zákona od 1. 1. 2008 v rámci § 6a o plánech ochrany.

Metodika proto vychází ze zkušenosti postupných novel památkového zákona (i principů, začleněných do připravovaného nového památkového zákona), kde pro transparentnost nakládání s nemovitostmi chráněného území je žádoucí, aby byla provedena analýza, tedy „klasifikace“, veškerého stavebního fondu území i volných ploch. Jedině tak bude z mapy daného řešeného území zjevné, jaké hodnoty obsahuje. Pro památková území pak klasifikace přehledně znázorňuje, na jaké úpravy bude moci uplatnit výluku správních řízení a které stavby naopak požívají ochranu jako

kulturní památky nebo vybrané jevy z hlediska územně analytických podkladů podle legislativy a předpisů stavebního zákona. Klasifikace zároveň navazuje na aktuálně obecně rozvíjenou praxi geografického informačního systému, který vyžaduje, aby všem nemovitostem v území byly přiřazeny určité atributy a při výsledném znázornění hodnocené území nevykazovalo oproti reálnému stavu „prázdná místa“. Aplikace klasifikace objektů podle této metodiky usnadní i přípravu dalších památkových území, zejména rozhodování o správném vymezení jejich rozsahu a transparentnosti takového postupu pro nejširší veřejnost, která je do procesu zapojena.

Uplatnění metodiky se však neomezuje na památkové rezervace a památkové zóny, popřípadě další území, která by mohla být na základě památkového zákona takto chráněna. Díky úzké provázanosti se sledovanými jevy územně analytických podkladů lze metodiku aplikovat na celém území státu, tedy i v územích a sídlech, která vykazují menší koncentraci památkových hodnot.

Metodika v systému klasifikace nemovitostí navazuje na první podrobné formulování optimálních hodnotových kategorií, které byly představeny v publikaci *Principy památkového urbanismu* (2000)¹⁾, která řešila řadu dalších témat spojených s historickými sídly. Tato publikace právě se znalostí limitů „legislativních map“ již usilovala o srozumitelnou kategorizaci staveb v rámci památkových území jako základ diferenciace ochrany při aplikaci památkového zákona a zjednodušení vztahů mezi památkovou péčí a vlastníky.

Tato kategorizace byla na základě dalších zkušeností při aplikaci pro různé typy sídel a s různě starým stavebním fondem a zejména ve vazbě na změny v souvisejících předpisech částečně modifikována a doplněna pro účel této nové metodiky. Hlavní novost postupu nynější metodiky tedy spočívá v jejím provázání s ustanoveními památkového zákona v platném znění (zejména pokud jde o plány ochrany) a také s tzv. sledovanými jevy územně analytických podkladů podle stavebního zákona, tedy právními nástroji, které na přelomu tisíciletí nebyly k dispozici. Dílčí časový odstup od jejich přijetí (2008, resp. 2006) umožnil prověření vztahů těchto kategorií jak k procesu územního plánování, tak k prováděcí vyhlášce k ustanovení o plánech ochrany. Metodika také čerpá z několika etap poskytování údajů pro územně analytické podklady úřadům územního plánování nad rámec jevů, které pouze zrcadlí stav Ústředního seznamu kulturních památek, vedený Národním památkovým ústavem. Klasifikace objektů může být prováděna průběžně podle poznatků z operativní i vědecko-výzkumné činnosti NPÚ. Existující nástroje a jednotně budovaný informační systém je předpokladem pro průběžné doplňování poznatků o území a přímé využívání uživateli, včetně sběru údajů pro územně analytické podklady, které jsou cyklicky předávány pořizovatelům územně plánovací dokumentace. Zároveň bude vytvářen základ pro podklady Plánů ochrany, pokud bude k jejich přípravě přistoupeno. V neposlední řadě se klasifikace stane transparentním základem postupného doplňování památkově chráněného fondu. Klasifikace jakéhokoli území může být základním referenčním pramenem pro seznamy památek místního významu, stejně jako obecné hierarchie významu staveb opravňující například k uplatnění podpory z veřejných zdrojů tam, kde je možné poskytnout příspěvek i na objekty, které nejsou kulturní památkou apod.

Nezanedbatelným novým přínosem metodiky je bohatá podpůrná ilustrační složka. Kromě slovních charakteristik kategorií staveb jsou připojeny referenční příklady s cílem vysvětlit je co nejnázorněji. S tímto cílem je kladen důraz na běžnou stavební produkci měst a vesnic, nikoli „tradičně“ při popisech měst a vesnic zobrazované nejvýznamnější slohové stavby. Významnou ambicí metodiky je totiž další osvěta směrem k nejširší zainteresované veřejnosti. Ta bude prostřednictvím této metodiky informována, že architektonické, historické, krajinné a jiné civilizační hodnoty, jež lze shrnout pod pojem „památkové hodnoty“, nejsou limitovány aktuálním obsahem Ústředního seznamu kulturních památek, ale že je potřebné vnímat i jevy a objekty, které lze identifikovat a zohledňovat ve veřejném zájmu i podle nástrojů územního plánování, v duchu Úmluvy o ochraně architektonického dědictví a Evropské úmluvy o krajině.

Z recentních zahraničních materiálů je inspirativní souhrnný přehled praxe v německém Badensku-Württembersku, v němž jsou zkušenosti s plošnou ochranou rovněž dlouhodobě zažité. Jde o sborník *Erfasse-Erkennen-Erhalten. 25 Jahre Historische Ortsanalyse*²⁾. Publikace obsahuje i základní genezi od nejstarších analýz po současnost. Je zjevné,

1) KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra 2000: *Principy památkového urbanismu*. Příloha časopisu *Zprávy památkové péče* 60.

2) *Erfasse-Erkennen-Erhalten. 25 Jahre Historische Ortsanalyse*, Arbeitsheft 26, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart, 2012, ISBN 978-3-8062-2779-6.

že základem grafického znázornění je paralela našich legislativních map (viz výše), tedy právní ochrana a znázornění dalších hodnotných staveb; celkově je klasifikace méně diferencovaná.

Významný pokrok v analytické a koncepční přípravě rozhodování v chráněných územích znamenal sjednocení prací Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, na základě podrobné metodiky s názvem Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Urbanisticko–historický výskum“³⁾. Materiál sdružuje v klasifikaci staveb opět informaci o existující či plánované právní ochraně, ostatní zástavbu hodnotí podle kontextu (stavby respektující a nerespektující památkové hodnoty území. Zaniklé stavby vykresluje komplexně rovnou s komentářem, která je vhodná k obnově a která nikoli (zpravidla v místě již stojí mladší objekt).

Uplatnění metodiky

Primární uplatnění metodiky je v oboru památkové péče, neboť umožňuje objektivní identifikaci všech památkových hodnot v památkově chráněném území nebo v území k ochraně zvažovaném. Metodika je nezbytná pro odborně správné vypracování plánu ochrany památkové rezervace či památkové zóny (§ 6a památkového zákona), ať už je jeho zpracovatelem organizace památkové péče nebo externí zpracovatel.

Srovnatelně významné uplatnění má metodika pro zpracovatele vybraných tzv. sledovaných jevů územně analytických podkladů v oboru územního plánování; zde se její dopad ještě zvyšuje tím, že může být aplikována v jakémkoli území, tedy i památkově nechráněném. Národní památkový ústav je Ministerstvem kultury stanoveným poskytovatelem těch jevů, které vyplývají z památkového zákona, a sám se snaží poskytovat údaje i pro další jevy nad rámec tohoto pověření, pokud je má k dispozici; jde mimo jiné právě o ty jevy, které jsou obsaženy v této metodice.

Další uplatnění metodiky vyplývá z výše zařazené kapitoly poukazující na aspekty její novosti. Možnost pojmenovat ve veřejném zájmu hodnoty území a tedy shromažďovat o nich údaje – tedy památkové významné jevy – i nad rámec kulturních památek a památkových území podle památkového zákona vyplývá již z Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy⁴⁾ a Evropské úmluvy o krajině⁵⁾, které jsou součástí našeho právního řádu a promítly se i v některých ustanoveních stavebního zákona, zejména v § 18 odst. 4: *Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.* Vztahuje se k tomu i § 19 odst. 1: *Úkolem územního plánování je zejména: a) zjišťovat a posuzovat stav území, jeho přírodní, kulturní a civilizační hodnoty, b) stanovovat koncepci rozvoje území, včetně urbanistické koncepce s ohledem na hodnoty a podmínky území, ... o) uplatňovat poznatky zejména z oborů architektury, urbanismu, územního plánování a ekologie a památkové péče.* Prostředkem pro to jsou mimo jiné i územně analytické podklady (§ 26), které obsahují *zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení změn v území z důvodu ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů nebo stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území (dále jen „limity využití území“), záměrů na provedení změn v území, zjišťování a vyhodnocování udržitelného rozvoje území a určení problémů k řešení v územně plánovací dokumentaci (dále jen „rozběr udržitelného rozvoje území“).*⁶⁾

3) Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Urbanisticko–historický výskum“, Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Dostupné online: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/na-stiahnutie>

4) Dostupná online: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamiatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/umluva-architektonicke-dedictvi/>

5) Dostupná online: http://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva

6) Dále též § 53, odst. 4: *Pořizovatel přezkoumá soulad návrhu územního plánu zejména: b) s cíli a úkoly územního plánování, zejména s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot v území a požadavky na ochranu nezastavěného území. Pořizovatel přezkoumá soulad návrhu regulačního plánu: s cíli a úkoly územního plánování, zejména s charakterem území, s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot v území, § 90, odst. 4: V územním řízení stavební úřad posuzuje, zda je záměr žadatele v souladu: s cíli a úkoly územního plánování, zejména s charakterem území, s požadavky na ochranu architektonických a urbanistických hodnot v území a § 4, odst. 4, bod 4 vyhlášky č. 500/2006 Sb.: Grafická část územně analytických podkladů obsahuje výkres hodnot území, zejména*

Orgány památkové péče a Národní památkový ústav nemohou hodnoty území (nemovitosti), na něž se nevztahují příslušná ustanovení památkového zákona, ovlivňovat přímo, mohou však orgánům, které jsou k tomu příslušné, poskytovat maximum dostupných informací o památkových hodnotách, a to právě formou vybraných sledovaných jevů ÚAP, předávaných úřadu územního plánování⁷⁾ s možností aktualizace buď průběžné, nebo úplné, která se provádí každé dva roky (vždy do 31. 12. každého sudého roku u ÚAP obcí⁸⁾). K zajištění alespoň určité ochrany těchto kulturních hodnot tedy není nezbytné soustřeďovat odborné kapacity primárně či výhradně na přípravu podkladů k prohlášení nových chráněných území (a jednotlivých kulturních památek). Upozornění na dochované kulturně historické hodnoty prostřednictvím sledovaných jevů ÚAP může být poměrně účinným prostředkem jejich preventivní ochrany právě z titulu stavebního zákona prostřednictvím jejich začlenění do systému územního plánování v rámci celého státu. Na tomto místě je potřebné připomenout nezbytnost hledání co nejefektivnějšího provázání poznatků získávaných v rámci různých agend.⁹⁾

Záměrné zahrnutí jevů z oblasti kulturně historických hodnot, jak jsou obsaženy v širokém spektru územně analytických podkladů, by mohla napomoci překlenout nejen určitý resortismůs v oblasti nemovitého stavebního a architektonického dědictví, ale i sblížit pohledy konzervativnějšího oboru památkové péče a liberálnějších náhledů na změny v území z okruhu činných architektů a obecně projektantů, protože společným cílem by mělo být doplňování nové vrstvy stavebního fondu v kontextu hodnot existujících, nikoliv na jejich úkor.

Lze důvodně očekávat, že uživateli metodiky budou i vysoké a střední školy architektonického a stavebního zaměření, respektive odborná veřejnost. Její uplatnění však může být ještě širší, neboť usiluje o osvětu směrem k nejširší veřejnosti. Životní prostředí, včetně jeho kulturních součástí, stavebního a architektonického dědictví, je obecně společensky významným tématem, kterému se věnuje mnoho zájemců. Právě kulturně historické hodnoty území jsou předmětem pozornosti a veřejně deklarované působnosti četných občanských sdružení a aktivit, které se často potýkají s deficitem schopností odborně formulovat vlastní argumentaci tam, kde by mohly oboru státní památkové péče efektivně pomáhat. Metodika proto může napomoci participativnímu zapojení veřejnosti do ochrany hodnot území.

urbanistických a architektonických.

7) § 27 odst. 1 stavebního zákona.

8) § 28 odst. 1 stavebního zákona.

9) Vazbu na ÚAP již od počátku sleduje i připravovaný projekt Soupisu památek. Tento projekt vědomě odkazuje k soupisovým řadám minulosti a vedle snahy o prohloubení odborných informací o významných stavbách má ambici soupisu (v první fázi i pouhého výčtu) všech relevantních jevů ÚAP, významných z hlediska památkové péče. Provázání, jednotně založená a odborně koordinovaná struktura údajů v Integrovaném informačním systému památkové péče by měly v budoucnu umožnit operativní exporty aktuálních poznatků při všech aktualizacích ÚAP.

1. Památkové vyhodnocení území a jeho účel

Jakékoli zastavěné území je tvořeno množinou staveb, jak budov, tak staveb liniových (například ohradní zdi či oplocení) či drobných (například boží muka). Jednotlivé stavby vykazují různou hodnotu architektonickou či historickou, tedy souhrnně hodnotu kulturní či památkovou¹⁰⁾. Souhrn hodnotových charakteristik jednotlivých staveb je nejvýznamnějším faktorem, který rozhoduje o tom, zda je území jako celek památkově hodnotné či nikoli. Jednotlivé stavby se na památkové hodnotě území jako celku podílejí buď pozitivně, nebo negativně, popřípadě působí neutrálně. To je přitom dáno nejen jejich vlastní hodnotou, ale i vztahem k nejbližšímu okolí, nebo i k širšímu kontextu sídla či krajiny. Jedna konkrétní stavba může v určitém urbanistickém kontextu působit neutrálně, zatímco v jiném vysloveně rušivě. Při posuzování hodnoty či nehodnoty jakékoli stavby z hlediska její role v urbanistickém celku je proto třeba uplatnit obě hlediska. Lze tedy říci, že památková hodnota stavby je souhrnem její architektonické, umělecké a historické hodnoty, přičemž se přihlíží i k jejímu významu z hlediska začlenění do urbanistického či krajinného celku.

Cílem památkového vyhodnocení území je získat objektivní představu o památkové hodnotě vyhodnoceného území. Mapa památkového vyhodnocení s rozlišením staveb podle památkové hodnoty velmi názorně ukáže, které stavby jsou pro hodnotu území určující a které ji naopak narušují. Mapa tedy jednak objektivně dokládá existující hodnoty, jednak může sloužit k regeneraci území, protože poukazuje i na jevy, jejichž potlačením by se celková kvalita urbanistického prostředí zvýšila. Její zpracování je proto aktuální pro všechny památkové rezervace a památkové zóny.

Metodiku klasifikace staveb podle památkové hodnoty však lze aplikovat v jakémkoli zastavěném území, tedy i plošně památkově nechráněném. Ať už s cílem posouzení, zda je koncentrace památkových hodnot dostatečná pro prohlášení například památkové zóny, nebo pro vymezení území s urbanistickými hodnotami (jakožto sledovaného jevu územně analytických podkladů), popřípadě s cílem pouhé identifikace hodnotných staveb v jinak nehodnotném území.

Nejobtížnějším úkolem metodiky je stanovení optimálního počtu kategorií. Kategorie staveb podle památkové hodnoty musejí být jednoznačně a srozumitelně definovány a navzájem jasně odlišeny, aby se minimalizovalo riziko odlišného zařazení podobných staveb různými zpracovateli. Současně musí umožňovat jednotné zařazení i v případě výrazně odlišných typů urbanistických celků (jak v historickém jádru města, tak například v dělnické kolonii) a druhů staveb. Mapy památkového vyhodnocení musejí být navzájem porovnatelné přinejmenším v rámci celého státu.

Aby byla mapa památkového vyhodnocení skutečně objektivním obrazem existující reality, musí být homogenní z hlediska uplatňovaného kritéria hodnocení, kterým je památková hodnota stavby. Hodnocení nemůže reflektovat jiná hlediska, například stavební stav, ale ani právní ochranu z titulu památkového zákona. V mapě památkového vyhodnocení proto není účelné vyznačovat kulturní památky či národní kulturní památky, protože památková ochrana představuje samostatný atribut (vlastnost) příslušných staveb. Tím spíše, že mnoho velmi hodnotných staveb dosud není kulturní památkou¹¹⁾. Mapa kulturních památek a národních kulturních památek tedy musí existovat vedle mapy památkového vyhodnocení nezávisle. Objektivně provedené památkové vyhodnocení může pro obor památkové péče

¹⁰⁾ Pojem *kulturní hodnoty* užíváme ve shodě s § 1, odst. 2, písm. c Vyhlášky č. 420/2008 Sb., ze dne 28. listopadu 2008, kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón (*„stanovení způsobu zabezpečení kulturních hodnot památkové rezervace nebo památkové zóny z hlediska státní památkové péče“*), i když se běžně užívá spíše pojem *kulturně historické hodnoty*. Pojem *kulturní hodnoty* každopádně zahrnuje hodnoty historické, architektonické, urbanistické, krajinné, ale též hodnoty tradice, historické paměti a podobně. V podstatě jde o synonymum pojmu *památkové hodnoty*, které rovněž zahrnují všechny hmotné i nehmotné hodnoty charakterizující určité území či jednotlivou nemovitost.

¹¹⁾ Není účelné na tomto místě alespoň stručně vysvětlit množství objektivních skutečností, proč nejsou kulturními památkami všechny památkově cenné stavby. Nezávislost památkového vyhodnocení je ostatně kromě objektivního odůvodnění často také nutností vyplývající z toho, že přesné údaje o kulturních památkách, zejména o jejich plošném vymezení (pozemků i staveb) zatím stále nejsou pro celé území operativně či on-line k dispozici a zpracování ověřené mapy přesného vymezení rozsahu kulturních památek vyžaduje provedení časově velmi náročných revizí ze strany příslušných oddělení evidence a dokumentace Národního památkového ústavu.

mimoto představovat důležitou zpětnou vazbu, neboť jasně ukáže, nakolik stávající počet kulturních památek v daném území odpovídá skutečnému zastoupení památkových hodnot.

Něco jiného může být vlastní aplikace provedeného památkového hodnocení území pro nějaký další konkrétní účel, související například s památkovou ochranou podle památkového zákona (typicky plány ochrany¹²⁾). Tam je nutno atribut legislativní ochrany nemovitosti, který je povinnou součástí takového materiálu, nadřadit atributu památkové hodnoty, a tedy vyčlenit kulturní památky z ostatních hodnocených nemovitostí jakožto samostatnou skupinu, protože se k ní vážou jiná ustanovení památkového zákona.

Metodika vychází z více než dvacetileté praktické zkušenosti autorů s touto problematikou. Navazuje na kategorizaci prezentovanou v publikaci *Principy památkového urbanismu*¹³⁾, kterou částečně modifikuje ve vymezení jednotlivých kategorií staveb na základě dalších poznatků a také v důsledku charakteru stavebního vývoje poslední doby. Nejdůležitější změnou je provázání kategorizace s tzv. sledovanými jevy *územně analytických podkladů* (ÚAP) pro potřeby územního plánování podle stavebního zákona¹⁴⁾. Kategorie staveb odpovídající některému ze sledovaných jevů (stavby architektonicky cenné, stavby historicky významné, významné stavební dominanty), které nejsou kulturní památkou a nenacházejí se v památkově chráněném území, tak mohou být částečně chráněny alespoň z titulu stavebního zákona, což je zcela zásadní posun možností ochrany kulturních hodnot. Přinejmenším je památková hodnota takových staveb veřejně deklarována. Památková péče má jako jeden ze svých základních cílů identifikovat, popsat, chránit, konzervovat, regenerovat a nejširší veřejnosti zpřístupňovat všechny kulturní hodnoty, které se dochovaly z dob minulých tak, aby je mohly v maximální míře užívat i budoucí generace.

Památkové vyhodnocení území je analytický postup, který hodnotí památkovou hodnotu (či nehodnotu) jednotlivých nemovitostí, které se na sledovaném území nacházejí. Památkové hodnoty území jsou samozřejmě dány také syntetickým, urbanistickým hlediskem, tedy vztahy mezi jednotlivými nemovitostmi a jejich skupinami (například urbanistickými bloky) navzájem. Pro takové syntetické hodnocení je zpracována samostatná Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami. Pro posouzení památkové hodnoty urbanistického celku jsou výsledky památkového vyhodnocení jednotlivých staveb a dalších nemovitostí jedním z klíčových předpokladů. Jeho charakter spoluvytvářejí též nezastavěné pozemky: jak veřejná prostranství či veřejná zeleň, tak soukromé zahrady či plochy různých kultur (pole, louky, lesy a podobně), vodní toky a plochy, historické cesty, aleje a stromořadí či významné solitérní stromy, hřbitovy a podobně.

¹²⁾ Pro zpracování plánů ochrany byla vydána samostatná metodika. První plán ochrany, ve kterém byla prezentovaná kategorizace staveb důsledně uplatněna, zpracovali Karel Kuča s Lubomírem Zemanem v letech 2013–2015 pro památkovou zónu Karlovy Vary v úzké spolupráci s Ministerstvem kultury ČR; plán ochrany byl předán krajskému úřadu k vydání opatření obecné povahy v březnu 2015.

¹³⁾ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra 2000: *Principy památkového urbanismu*. Příloha časopisu Zprávy památkové péče 60.

¹⁴⁾ **Nový zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)**, ve svém § 26 definoval územně analytické podklady, které obsahují *zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení změn v území z důvodu ochrany veřejných zájmů, vyplývajících z právních předpisů nebo stanovených na základě zvláštních právních předpisů nebo vyplývajících z vlastností území (dále jen „limity využití území“), záměrů na provedení změn v území, zjišťování a vyhodnocování udržitelného rozvoje území a určení problémů k řešení v územně plánovací dokumentaci (dále jen „rozběr udržitelného rozvoje území“)*. **Vyhláška č. 500/2006 Sb.**, o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, stanovila náležitosti obsahu územně plánovacích podkladů a v části A Přílohy 1 stanovila celkem 119 sledovaných jevů pro územně analytické podklady obcí. V části B je pak 37 sledovaných jevů pro územně analytické podklady krajů. Uvedená vyhláška byla nedávno novelizována jako č. 458/2012 Sb.

2. Klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Předmětem kategorizace v uceleném území jsou primárně jednotlivé stavby. Skládá-li se stavba z více částí různé památkové hodnoty (a obvykle i různého stáří), budou tyto jednotlivé části zařazeny do různých kategorií. Týká se to např. novodobých přístavků aj. Tím spíše mohou být do různých kategorií zařazeny jednotlivé stavby tvořící areál (např. usedlost).

Pod označením stavba se rozumí jak budovy, tak jiné typy staveb (například mosty) včetně staveb liniových (hradby, opěrná zeď, oplocení, vjezdové brány) či drobných (bodových, např. boží muka, sochy, pranýře, památníky a pomníky, kašny a studny, smírčí kříže aj.).

Speciálním případem jsou torza staveb, zejména stavby se zaniklými (propadlými) krovy, z nichž zůstávají jen více či méně narušené obvodové zdi – takové zdi se chápou jako liniové stavby a tak se také v mapě vykreslí; vlastní “vnitřní” plocha takové stavby bude vybarvena žlutě (kategorie Z, viz dále).

*Příklad torzální stavby,
z níž zůstaly jen
obvodové zdi.*

Ty kategorie, které obsahově odpovídají tzv. sledovaným jevům územně analytických podkladů, mají v záhlaví uveden kód příslušného jevu. Jedna konkrétní stavba přitom může spadat do více sledovaných jevů ÚAP současně. Prověřením řady příkladů poskytnutých sledovanými jevy ÚAP a studiem dostupných dokumentů oboru stavebního řádu a územního plánování resortu MMR se potvrdilo, že pro téměř všechny sledované jevy ÚAP platí několik obecných zásad, které v době přijetí stavebního zákona s účinností od 1. 1. 2007 ještě nebyly zjevné a také se v oblasti budování soustavy ÚAP postupně rozvíjely:

- Aditivnost sledovaných jevů ÚAP. Jedna a táž nemovitost (například stavba) může být součástí více jevů ÚAP. Stavba naplňující jev *A015 významná stavební dominanta* bude velmi často též předmětem jevů *A014 architektonicky cenná stavba*, *soubor*, nebo *A008 nemovitá kulturní památka*, popřípadě *soubor*, včetně ochranného pásma¹⁵⁾.
- Strukturovanost sledovaných jevů ÚAP. Jeden sledovaný jev ÚAP (například *architektonicky cenné stavby*) může být rozčleněn do více podkategorií, což významně pomáhá přesnosti vyjádření hodnot a významu a kromě toho umožňuje začlenit i některé jevy, které nejsou v základním názvu sledovaného jevu obsažené.
- Časový horizont sledovaných jevů ÚAP. Metodika datového modelu ÚAP¹⁶⁾ výslovně počítá s možností vyjádření časového horizontu, resp. časové proměnnosti jakéhokoli jevu¹⁷⁾. Týká se například též jevu *A008 nemovitá kulturní památka*, v rámci něhož se sledují i kulturní památky zrušené, navržené a podobně. To je velmi důležité, protože to umožňuje jako jevy ÚAP prezentovat i vybrané kulturně historické jevy zaniklé, u nichž je obnovení z hlediska památkové péče žádoucí (a reálné) – např. zaniklé rybníky, aleje a cesty.

2.1 Architektonicky cenná stavba (kategorie A); jev ÚAP A014¹⁸⁾

Tyto stavby určují základ architektonické hodnoty území. Jde o stavby vykazující individuální architektonickou hodnotu, která je dána jejich architektonickou kvalitou, mírou dochování a autenticitou historických konstrukcí, dispozice a vnějšího pláště, nebo alespoň některou z těchto charakteristik. Do kategorie A mohou být zařazeny všechny typy individuálně architektonicky hodnotných staveb, například hrady, zámky, kostely, městské domy, vesnické domy, domky dělnických kolonií, kapličky, technické či dopravní stavby aj. Měřítkem architektonické hodnoty nemůže být apriori tvaroslovná zdobnost průčelí. Tu nelze uplatnit například u staveb moderní architektury, ale často ani u tradičních vesnických staveb, natož u staveb industriálních či technických. Měřítkem nemůže být ani „čistota slohu“, protože architektonicky cenné jsou přirozeně též stavby, které nesou v důsledku postupných přestaveb znaky více architektonických slohů. Mimoto sem patří i stavby tradičně označované jako *lidová architektura* (v poslední době se vedle toho prosazuje i mezinárodní termín *vernakulární architektura*), které nevznikaly primárně s výtvarnou či uměleckou ambicí.

Odborně správné rozpoznání všech typů architektonicky cenných staveb (obdobně jako staveb historicky významných – viz dále) vyžaduje značnou erudici zpracovatele památkového vyhodnocení a jeho orientaci v celé chronologické (stylové) i typologické škále architektonického a urbanistického dědictví.

Objekty kategorie A jsou obvykle dochovány v nenarušené architektonické podobě, s původní výzdobou průčelí, eventuálně barevností, typem omítky, tvarem střešních konstrukcí a pokud možno s původními výplněmi okenních

¹⁵⁾ V Metodickém návodu k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti z roku 2014 (dále jen Metodický návod 1A) se sice u jevů A013 či A014 uvádí, že jde o stavby nezapsané v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek, respektování tohoto doporučení by však bylo v rozporu s jejich pojmenováním. Jevo pojmenovaný *Architektonicky cenná stavba* by měl zahrnovat všechny stavby splňující takovou charakteristiku, nikoli pouze ty, které nejsou kulturní památkou (to by se musel jmenovat *Ostatní architektonicky cenné stavby*). Logika ÚAP by měla umožňovat zobrazit jakýkoli jev v úplnosti, ve smyslu zapínání či vypínání jednotlivých „mapových vrstev“.

¹⁶⁾ DMG ÚAP, verze 4.1, 2012/06, *Datový model pro digitální zpracování sledovaných jevů územně analytických podkladů v GIS. Referenční příručka podrobná / Referenční příručka stručná / Příručka uživatele*. Dostupné online: <http://www.hydrosoft.cz/produkty/dmg-uap-ke-stazeni/>

¹⁷⁾ Pomocí atributů: –1 bylo zrušeno, –2 bude zrušeno, 1 stav, 2 záměr, 12 stav a záměr bez rozlišení (když nejsme schopni je spolehlivě odlišit).

¹⁸⁾ Charakteristika jevu A014 v Metodickém návodu 1A je velmi problematická: *Jedinečné stavby a jejich soubory nezapsané v Ústředním seznamu kulturních památek (např. stavby významných architektů, slohově čisté budovy, dochované stavby lidového stavitelství)*. V rozporu s pojmenováním jevu výslovně říká, že jsou to nemovitosti, které nejsou kulturními památkami. Přitom právě většina kulturních památek nepochybně patří právě mezi architektonicky cenné stavby. Především se zde jeho věcné vymezení redukuje promítnutím faktu legislativní ochrany, který představuje atribut jiného charakteru (něco jiného by bylo, kdyby se jev nazýval „ostatní architektonicky cenné stavby...“). Dále: zatímco název jevu užívá poměrně široké adjektivum „cenné“, charakteristika je svévolně redukuje na „jedinečné“. Rovněž příklady jsou problematické. Řada mimořádně cenných národních kulturních památek totiž nesplňuje požadavek slohové čistoty (například svatojiřský kostel na Pražském hradě, který je zčásti románský, zčásti barokní, a obsahuje i projevy dalších slohů. Dochované stavby lidového stavitelství mezi architektonicky cenné stavby nepochybně patří, ale zde zase dochází ke zjevné duplicitě s jevem A012.

a dveřních otvorů (nebo jejich kvalitními kopiemi). Objekty mohou vykazovat dílčí drobné rušivé úpravy či narušení průčelí a exteriéru obecně, ale původní vzhled lze obvykle jednoznačně dovodit a případně rekonstruovat díky dostatečným zbytkům tvarosloví, nebo jej lze z kontextu okolí snadno odhadnout, či podle starší fotodokumentace bezpečně doplnit. Proto by při provádění analýzy zástavby takto měly být hodnoceny i např. stavby s typovými okny, kolem nichž se zachovalo původní tvaroslovné členění, stavby s drobnými přístavky či rušivými vstupními verandami (ty jsou samy o sobě řazeny do jiné kategorie), novějšími střešními vikýři, netradiční střešní krytinou apod., které však stále jako celek vykazují jednoznačné kvality a uvedené závady mohou být bez nutnosti domýšlení snadno napraveny.

Pokud má stavba dochovanou architektonicky hodnotnou fasádu, bude do kategorie A zařazena i tehdy, byl-li její interiér částečně či zcela zmodernizován, neboť tím není dotčeno uplatnění stavby v širším kontextu a urbanistickém celku.

Architektonické hodnoty nelze samozřejmě omezovat pouze na vnější podobu staveb. Stejně tak mohou být do kategorie architektonicky cenných staveb zařazeny i stavby s druhotně upravovanými, výtvarně zjednodušenými či jinak v mladší historii zmodernizovanými fasádami, pokud vykazují výrazné architektonické hodnoty v dispozici, ve vnitřních konstrukcích či výzdobě interiéru (například klenby, architektonické detaily, vysoká řemeslná kvalita některých částí, cenná výtvarná výzdoba). Je zároveň zřejmé, že pokud nejsou tyto hodnoty známy, může dojít k chybnému zařazení stavby. Je to ovšem objektivní důsledek toho, že poznání veřejně běžně nepřístupných interiérů nebo dvorních průčelí nechráněných staveb může být většinou jen postupné a je dlouhodobým procesem. Erudice zpracovatele památkového hodnocení by však měla být taková, aby rozpoznal, že jde o stavbu s dominantním zastoupením historických konstrukcí a zařadil ji tedy alespoň do kategorie H (viz dále) a záznam z terénního průzkumu vybavil i příslušnými poznámkami. Tím zajistí stejné předpoklady zachování hodnot jako u kategorie A (a v případě prokázání výrazných architektonických hodnot v interiéru při budoucím průzkumu může být do této kategorie přeřazena při aktualizaci památkového vyhodnocení).

Pro zařazení do této kategorie jsou důležité i další aspekty: Hodnotná, velmi dobře dochovaná, případně jinak významná stavba daného území. Stavba jako charakteristický příklad určitého regionálního či typologického jevu (dosud běžného). Dnes již ojedinělý doklad určitého jevu v daném sídle či oblasti aj. Nejstarší výskyt určitých konstrukcí nebo naopak výskyt výrazně opožděný aj. Ojedinělost a mimořádnost z pohledu typologického a konstrukčního – např. skalní obydlí, atypické hospodářské stavby. Míra dochování (autenticita) objektu (konstrukce, dispozice, fasáda, detaily, funkční využití). Zdůraznění hodnoty mladších vývojových etap objektu. Nepodstatné narušení mladšími znehodnocujícími zásahy, které lze eliminovat. Realnost zachování objektu, aniž by musel být nahrazen zcela či v převážné míře kopií (i to je však u výjimečně významných staveb možné). Jinak ovšem stavební stav objektu a případné náklady na jeho opravu nemohou být pro rozhodování směrodatné. Hodnota stáří je důležitým kritériem, nesmí však vést k podceňování mladších objektů, a to včetně objektů z 20. století či objektů zcela současných. Urbanistický kontext objektu – stavba je součástí významnějšího urbanistického souboru v rámci sídla či krajiny a její zánik či přestavba by znamenaly ochuzení celku.

Mohou sem samozřejmě patřit nejen budovy, ale též díla drobné architektury a exteriérové plastiky (kapličky, boží muka, sochy světců, pomníky a památníky a podobně).

Všechny stavby kategorie A (s výjimkou novostaveb podkategorie N, viz dále) lze současně charakterizovat jako stavby historicky významné. Tvoří významný potenciál pro prohlášení za kulturní památku. Všechny takové stavby by měly být do budoucna evidovány alespoň jako památky místního významu (viz návrh zákona o ochraně památkového fondu) a měly by být předmětem připraveného Soupisu památek (zahrnujícího i stavby, které nejsou kulturními památkami).

V památkově hodnotných územích tvoří stavby kategorie A největší část zástavby a právě ony hodnotu území podmiňují. Je zřejmé, že mezi jednotlivými stavbami kategorie A existují kvalitativní rozdíly. Patří sem například jak chrám sv. Víta na Pražském hradě, tak relativně uniformní novorenesanční činžovní domy pražského Žižkova. Nebylo by však účelné členit architektonicky cenné stavby podle hodnoty do většího počtu podkategorií (podle vzoru například soupisů památek či turistických průvodců se systémem jedné až tří hvězdiček), protože nejdůležitější je odlišit stavby architektonicky hodnotné od těch ostatních (architektonicky nehodnotných). Každá další kategorizace je mimoto vždy

zatížena určitou subjektivitou a také skutečností, že každý druh staveb by vyžadoval samostatnou hodnotící škálu. Nelze poměřovat kategorizaci například gotických katedrál s kategorizací venkovských stodol. Přesto se však ukazuje, že má smysl rozlišit v rámci kategorie A tři podkategorie (A+, A, N), které jsou v následujících podkapitolách popsány.

2.1.1 Architektonicky cenná stavba nadmístního významu (podkategorie A+)

Jde o stavby vykazující výraznou individuální architektonickou hodnotu, která je dána jejich vlastní architektonickou kvalitou, mírou dochování a autenticitou historických konstrukcí, dispozice a vnějšího pláště, nebo alespoň některou z těchto charakteristik. Architektonická hodnota stavby, daná vlastním architektonickým řešením, postavením stavby v rámci slohového vývoje, či ojedinělostí zachování určitého typologického druhu a podobně má nadmístní význam. Tato podkategorie by mohla být nazývána též *Architektonicky mimořádně cenná stavba*. Jde obvykle o stavby, které bývají v soupisových kompendiích označeny jednou či více hvězdičkami.

Význam této podkategorie je i praktický (např. v turistickém ruchu), protože do kategorie A patří například téměř veškerá zástavba činžovních či vilových čtvrtí nebo souboru lidového stavitelství v mnohých vesnicích, takže je účelné zdůraznit pomocí podkategorie A+ ty stavby, které standardní architektonickou úroveň převyšují. Jde o stavby, které by návštěvník daného sídla měl i při omezených časových možnostech rozhodně shlédnout.

Všechny takové stavby tvoří významný potenciál pro prohlášení za kulturní památku.

V širší aplikaci by tyto stavby měly tvořit základ pro materiály zaměřené na místní identitu, materiály edukativní povahy pro práci s širokou veřejností s cílem podpory jejich uchování v maximálně nezměněné podobě.

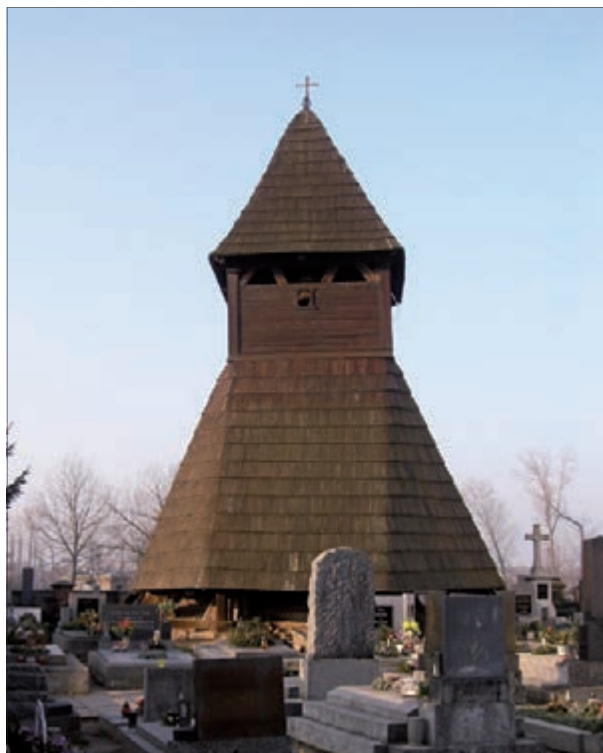
Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

*Příklady architektonicky
cenných staveb
nadmístního významu
(podkategorie A+)*

*Příklady
architektonicky
cenných staveb
nadmístního významu
(podkategorie A+)*

*Příklady architektonicky cenných
staveb nadmístního významu
(podkategorie A+)*

*Příklady architektonicky
cenných staveb nadmístního
významu (podkategorie A+)*

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

*Příklady architektonicky cenných
staveb nadmístního významu
(podkategorie A+)*

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

*Příklady architektonicky cenných
staveb nadmístního významu
(podkategorie A+)*

*Příklady
architektonicky
cenných staveb
nadmístního
významu
(podkategorie A+)*

*Příklady architektonicky
cenných staveb
nadmístního významu
(podkategorie A+)*

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

Příklady architektonicky cenných staveb nadmístního významu (podkategorie A+)

2.1.2. Architektonicky cenná stavba místního významu (podkategorie A)

Patří sem ostatní architektonicky cenné stavby. Jde jak stavby náročněji architektonicky ztvárněné, tak stavby svým ztvárněním běžné, pro dané území však charakteristické. Pro rozhodnutí, zda stavba patří do podkategorie A (a nikoli do kategorie H, viz dále) je podstatný i celkový charakter území. Například v historické dělnické kolonii budou její zcela prosté, avšak jednotně řešené domky zařazeny do kategorie A, třebaže v jiných urbanistických souvislostech by tam řazeny být nemusely. V rámci vesnické zástavby spadají do kategorie A i výrazem relativně prosté a intaktně dochované objekty v těch oblastech, kde nebyla náročnější výzdoba průčelí obvyklá (např. jihočeská část Vysočiny, Poohří, Poodří aj.).

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

*Příklady
architektonicky
cenných staveb
místního
významu
(podkategorie A)*

*Příklady architektonicky cenných
staveb místního významu
(podkategorie A)*

*Příklady
architektonicky
cenných staveb
místního významu
(podkategorie A)*

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

*Příklady
architektonicky
cenných staveb
místního významu
(podkategorie A)*

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

*Příklady architektonicky
cenných staveb místního
významu (podkategorie A)*

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

Příklady architektonicky cenných staveb místního významu (podkategorie A)

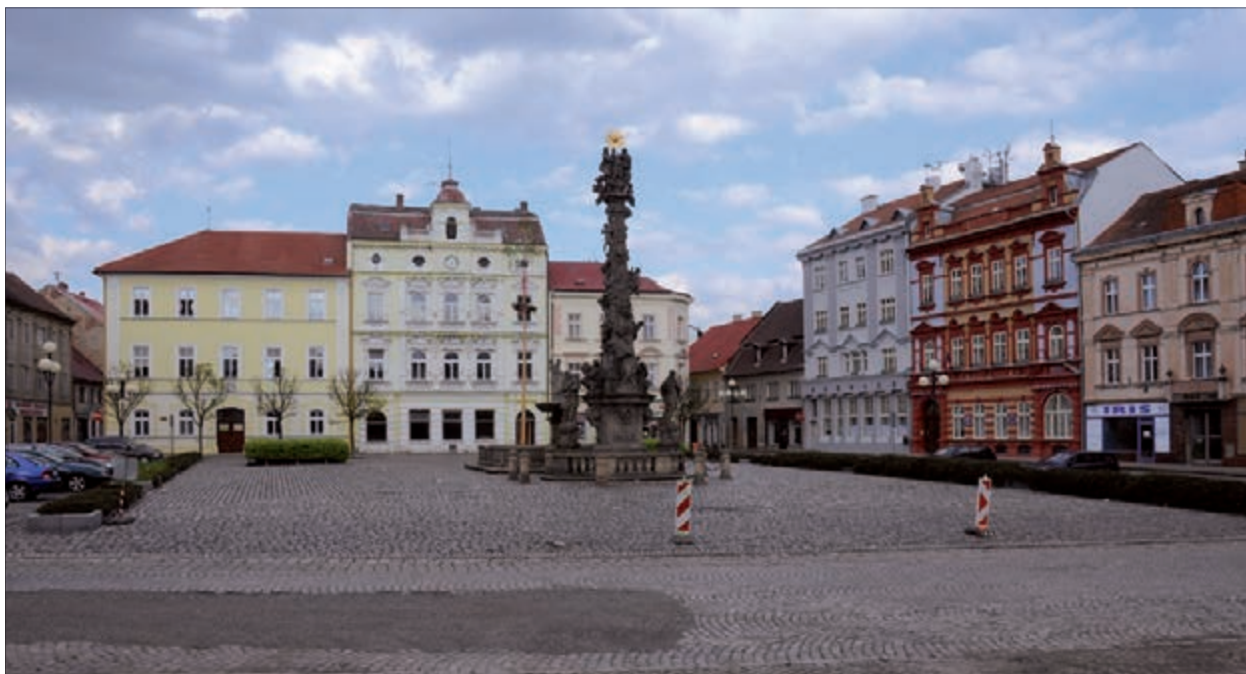
Všechny stavby na snímku patří do kategorie A, novogotická radnice a barokní morový sloup do kategorie A+.

Běžné měšťanské domy středověkého původu v historických jádrech měst patří obvykle do kategorie A, první tři domy zleva do kategorie A+.

Městské domy kategorie A; secesní radnice patří do kategorie A+.

Zástauba náměstí kategorie A; pouze mariánský sloup a novobarokní radnici lze zařadit do kategorie A+.

Městanské domy středověkého původu, na úzkých středověkých parcelách a s podloubím, budou obvykle řazeny do kategorie A i když jejich fasády byly mladším vývojem zjednodušeny (aniž by se však staly rušivými – viz dále), protože lze předpokládat, že mají ve výrazné míře dochovány historické konstrukce a dispozici. Pouze pokud by některý z nich vznikl jako novodobá náhrada staršího domu, mohl by být zařazen do kategorie H. Z domů na snímku by to snad mohlo platit o domu v popředí, s nehistorickým tvarem oblouku podloubí. I v tomto případě je však nutno při plošném průzkumu sídla zachovávat předběžnou opatrnost a zařadit i tento dům do kategorie A; přeřazení do kategorie H by mohlo následovat až po případném potvrzení výše uvedeného předpokladu na základě stavebně historických zjištění.

2.1.3. Architektonicky cenná novostavba (podkategorie N)

V úvodu k této podkategorii je potřebné objasnit, že za novostavby z pohledu předmětu této metodiky jsou obecně považovány stavby mladší zhruba padesáti let. S ohledem na charakter architektonického vývoje českých zemí jsou za ně v této metodice pokládány stavby vzniklé cca po roce 1960.

Některé objekty z tohoto nejmladšího období jsou hodnotným dílem moderní architektury a odpovídají proto charakteristice ostatních architektonicky cenných staveb, v duchu jevu ÚAP 014. Jde proto o stavby, u kterých lze uvedenou charakteristiku odpovědně stanovit již nyní, i když nejsou součástí tradičně vnímaného fondu kvalitní historické architektury. Je zřejmé, že objektivní posouzení stavební produkce určité časové epochy lze provést až s jistým odstupem, takže v budoucnu mohou být jako architektonicky hodnotné chápány i další stavby, které se nyní takto nejeví.

S ohledem na krátký časový odstup od jejich vzniku je (zatím) nelze považovat za „stavby historicky významné“, protože by v obecném chápání šlo o pojmový nesoulad (byť historie nikdy nekončí). To je také jedním z důvodů pro jejich vyčlenění do samostatné podkategorie. Je to účelné též z praktického hlediska, kvůli odlišení od staveb starších období, jejichž architektonickou hodnotu lze již hodnotit zcela objektivně. Mimoto je lze chápat jako stavby, které obvykle z hlediska oboru památkové péče netvoří a ani věcně nemohou tvořit podstatu památkových hodnot daného území, avšak tvoří jejich kvalitní soudobý doplněk. Pro úplnost lze připomenout, že na stavby žijících autorů se mimoto vztahují též ustanovení autorského zákona. Nejpodstatnější je však zabránit úpravám, které by snižovaly jejich architektonickou hodnotu.

Podkategorie N každopádně představuje „dočasné“ zatřídění architektonicky cenné novostavby. Lze ji pracovně označit jako „památku budoucnosti“, stavbu, která legitimně vytváří novou vrstvu architektonicky kvalitní zástavby a kterou lze již nyní pozitivně hodnotit. Pro porozumění tomuto principu lze uvést příklad Zlína. Většina tamních baťovských staveb by v případě provádění analýzy památkových hodnot území v době jejich vzniku (tedy ve 30. letech 20. století) musela být zařazena právě do této podkategorie, zatímco nyní již mohou být ty stavby, které se dochovaly v nenarušené podobě, hodnoceny ve „stabilních“ kategoriích A či H, neboť je jako novostavby přirozeně již nevnímáme a o jejich architektonické či alespoň dokumentární (historické) hodnotě nemůže být pochyb. Lze proto předpokládat, že i stavby, které dnes zařadíme do podkategorie N, budou po určité době „definitivně“ zatříděny do podkategorie A či dokonce A+.

Příklady architektonicky cenných novostaveb (podkategorie N) v historickém městském prostředí

*Příklady architektonicky
cenných novostaveb
(podkategorie N) v historickém
městském prostředí*

Příklady architektonicky cenných novostaveb (podkategorie N) o historickém městském prostředí

*Příklady architektonicky
cenných novostaveb
(podkategorie N)
v historickém městském
prostředí*

▼ Architektonicky
cenná novostavba
navazující na
kvalitní meziválečný dům.

*Architektonicky cenné
novostavby v kontextu
konceptně vybudovaných
nových urbanistických
celků*

Architektonicky cenné novostavby v kontextu koncepčně vybudovaných nových urbanistických celků

2.2 Historicky významná stavba (kategorie H) (jev ÚAP A013, popř. A019 – místo významné události)¹⁹⁾

Jde o stavby, které mají pro dané území historický význam, protože jsou významným hmotným dokladem vývoje půdorysného a hmotového utváření jeho urbanistické struktury, nevykazují však individuální architektonickou či jinou stavebně podmíněnou výrazovou či konstrukční hodnotu, jež by opravňovala zařazení mezi architektonicky cenné stavby. Mají charakteristickou hmotu, formování střešní konstrukce, orientaci hřebene střechy, členění průčelí a výplní otvorů, popřípadě charakteristické konstrukční a materiálové vlastnosti. V kontextu území mají tyto stavby zejména „urbanistický“ význam: To znamená, že jsou svými hmotovými charakteristikami typické, běžné z hlediska celkové urbanistické struktury, již spoluvytvářejí, a z výrazového hlediska představují standard stavebního, konstrukčního a architektonického charakteru území.

Některé stavby této kategorie mohou též představovat poslední zbytek jinak změněné starší urbanistické struktury či situace. Historicky významné však mohou být rovněž stavby, u nichž kvůli pozdějším přestavbám není jejich památková hodnota (tedy historický základ) na první pohled zjevná, ale zkušený hodnotitel stavbu podle místních či regionálních analogií posoudí jako stavbu obsahující převážně historické konstrukce. Do kategorie H tedy mohou patřit i objekty, jejichž fasády byly částečně či zcela znehodnoceny, a to jak změnou formátů otvorů a jejich výplní a/nebo redukcí výzdoby pláště. Takové znehodnocení mohou vykazovat i stavby kategorie A; stavby kategorie H se od nich liší tím, že nejsou architektonicky cenné ani v interiéru. Rozpoznání takových staveb (a zejména jejich rozlišení od staveb kategorie C – viz dále) tedy vyžaduje určitou erudici zpracovatele památkového hodnocení a zejména znalost analogií objektů, jejichž fasády narušeny nejsou, a samozřejmě optimálně i znalost starší podoby stavby na základě práce s prameny před terénním výzkumem či v průběhu jeho vyhodnocení a verifikace poznatků před dokončením prací.

Historický význam některých z těchto staveb může zvyšovat jejich přímé spojení s významnými osobnostmi či událostmi. Taková stavba pak spadá současně do jevu *ÚAP A019 místo významné události*, který je v Metodickém návodu 1 A charakterizován jako budova nebo soubor staveb, lokalita nebo i rozsáhlejší území, významné svou minulostí, dějiště historické události (např. místo spojené s narozením či pobytem známé osobnosti, bojiště, místa národopisných slavností, místa, která inspirovala umělecká díla). Kategorie historicky významných staveb (ÚAP013) je někdy chápána velmi zúženě, a to právě ve smyslu jevu ÚAP019, což bezesporu není správné, neboť by pak oba jevy byly zcela duplicitní.

Výše uvedenou základní charakteristiku historicky významné stavby splňují i všechny stavby architektonicky cenné (kategorie A, vyjma novostaveb podkategorie N).

¹⁹⁾ Podle Metodického návodu 1A jde o „budovu nebo soubor staveb významné svou minulostí např. spojené s narozením či pobytem známé osobnosti nebo jako dějiště historické události (nezapsané v Ústředním seznamu kulturních památek)“. Definice je tedy obdobně problematická jako u jevu A014. Uvedený příklad se mimoto zcela překrývá s definicí jevu A019: „Budova nebo soubor staveb, lokalita nebo i rozsáhlejší území, významné svou minulostí, dějiště historické události (např. místo spojené s narozením či pobytem známé osobnosti, bojiště, místa národopisných slavností, místa, která inspirovala umělecká díla) nezapsané v Ústředním seznamu kulturních památek.“

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovanou původní podobu z doby svého vzniku, zatímco podoba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovánu původní podobu z doby svého vzniku, zatímco podoba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovány původní podobu z doby svého vzniku, zatímco podoba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovanou původní podobu z doby svého vzniku, zatímco po-doba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovánu původní podobu z doby svého vzniku, zatímco podoba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovány původní podobu z doby svého vzniku, zatímco podoba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková stavba spadat i do kategorie A).

Příklady historicky významných staveb (kategorie H), z nichž některé mají dochovánu původní podobu z doby svého vzniku, zatímco po-doba jiných je výsledkem jedné či více stavebních úprav (před přestavbou mohla taková staoba spadat i do kategorie A).

Do kategorie H patří dům s tyrkysovou fasádou, která je druhotným zjednodušením původně bohatšího tvarosloví. Ostatní domy patří do kategorie A (podkategorie A).

Do kategorie H patří dům upravo s šedou fasádou, která je druhotným zjednodušením původně bohatšího tvarosloví. Ostatní domy patří do kategorie A (podkategorie A).

2.3 Stavba bez památkové hodnoty, hmotově nerušící (kategorie C)

Stavby bez architektonické či historické hodnoty tvoří nezanedbatelný objem stavební produkce novodobého vývoje, zejména od 2. poloviny 20. století. Takové stavby se nacházejí prakticky všude, a to jak v hodnotném urbanistickém kontextu, tak zejména v územích, která nedosahují takové koncentrace hodnotných staveb, aby aspirovala na územní památkovou ochranu. Pokud jsou součástí hodnotného urbanistického celku, pak jeho hmotovou strukturu pozitivně dotvářejí, nebo se alespoň v kontextu architektonicky cenných či historicky významných staveb neuplatňují svou hmotou nepříznivě, ale pouze neutrálně. V některých případech mohou v rámci hodnotného celku působit rušivě jen svou některou dílčí charakteristikou (nejčastěji fasádou – formáty oken, barevností, členěním průčelí nebo střešních ploch).

Této kategorii odpovídají především stavby, které splňují uvedené charakteristiky již od doby svého postavení, tedy architektonicky a výtvarně málo zdařilé objekty. Určitou část staveb bez památkové hodnoty tvoří také stavby dříve hodnotné, které však postupnými či radikálnějšími přestavbami své původní architektonické a výtvarné hodnoty (kromě vlastní hmoty) zcela ztratily, a to nejen pokud jde o jejich vnější plášť. Některé takové stavby mohou pod svým zcela novodobým vnějším pláštěm skrývat větší či menší zbytky historických konstrukcí, ale nebylo by vhodné je řadit do kategorie H, protože jejich stavební rehabilitace v historickém duchu je nereálná.

Do této kategorie patří i četné nejnovější novostavby, koncipované v historizujícím kýčovitém duchu. V prostředí našich zemí se jedná o většinu staveb postmoderní vlny konce 80. a průběhu 90. let 20. století, mezi nimiž je jen malé procento architektonicky kvalitních staveb. Poměrně početně jsou stavby této kategorie zastoupené v novodobých satelitních skupinách rodinného bydlení tzv. „katalogových domků“, které vyrůstají též uvnitř historických částí sídel, zejména vesnic. Z vícepodlažích novostaveb této kategorie lze jako příklad uvést četné bytové domy s nápodobou historizujícího tvarosloví například v Karlových Varech. Tak jako u všech novostaveb, ani zde nemůžeme predikovat, jak budou takové stavby hodnoceny ve vzdálenější budoucnosti; hypoteticky pak může dojít k přeražení některých z nich například do kategorie H (popřípadě i A). Z hlediska nynějších hodnotových hledisek je však takto zařadit nelze. Ve všech těchto případech je klíčovým hlediskem pro zařazení do kategorie C nerušící hmotové řešení stavby (v opačném případě by spadaly do následující kategorie D). Pokud se v některém sídle vyskytuje větší počet historizujících novostaveb, může být účelné je klasifikovat jako zvláštní podkategorii v rámci kategorie C.

Stavbu kategorie C v památkových územích je z hlediska památkové péče přípustné zbořit a nahradit novostavbou. Právě toto hledisko může být rozhodující při nejistotě, zda konkrétní stavba patří do kategorie C nebo H (u které demolice přípustná není).

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, které v této podobě vznikly jako novostavby ve 2. polovině 20. století či později.

Příklady staveb kategorie C, jejichž podoba je výsledkem necitlivé přestavby, která zcela zastřela jejich původní architektonickou hodnotu; zachována zůstala jen hmota. Podstatné je, že jde o domy novodobé, vzniklé původně ve 2. polovině 19. století či v meziválečném období, u nichž nelze předpokládat architektonické hodnoty v interiéru. Pokud taková přestavba postihne například dům středověkého původu, bude řazen do kategorie H (popřípadě A) se zásadně narušenou fasádou.

Snímek dobře dokládá radikální změnu, v důsledku níž se dům původně patřící do kategorie A či H mění na stavbu bez památkové hodnoty (kategorie C). Dům byl zvýšen o nástavbu, půdní okénka zazděna, v procesu přestavby dojde jistě i k výměně historických oken přízemí za nová typová okna a k novému opláštění fasád, možná včetně zateplení. Třebaže takový dům bude mít i nadále dochovánu značnou část historických konstrukcí, nelze jej již řadit mezi stavby kategorie A či H se zásadně narušenou fasádou (a současně dílčí rušivou hmotovou charakteristikou).

Od 90. let 20. století vznikají v některých městech novostavby v kýčovitém historizujícím tvarosloví, které nelze považovat za architektonicky kvalitní novostavby. Pokud respektují urbanistický kontext, zejména výšku a hmotové řešení okolní zástavby, což v těchto případech platí, je třeba je řadit do kategorie C. Samozřejmě nelze teoreticky vyloučit, že ve vzdálenější budoucnosti se může jejich hodnocení změnit.

Zatímco do konce 20. století byly všechny novostavby snadno rozlišitelné, nejnovější vývoj, jehož součástí jsou i historizující novostavby, může méně zkušeného pozorovatele snadno zmást. Dům na snímku vypadá jako originální historizující stavba z 2. poloviny 19. století, která byla při nedávné přestavbě v detailech pozměněna (například francouzská okna se zábradlím). Ve skutečnosti jde o naprostou novostavbu z roku 2009. Nahradila dům obdobné hmoty, avšak bez nárožního arkýře a mansardové střechy, jehož architektonický výraz byl podstatně prostší. Novostavba je sice ke svému okolí velmi citlivá, ale nelze jí z dnešního pohledu přiznat žádnou památkovou hodnotu a rovněž ji nelze řadit mezi architektonicky kvalitní novostavby. Musí být zařazena do kategorie C. Samozřejmě nelze teoreticky vyloučit, že ve vzdálenější budoucnosti se může toto hodnocení změnit.

Na vesnicích vznikají historizující novostavby s kýčovitým nádechem velmi zřídka. Na snímku je novostavba vesnické prodejny, která se upřímně, ale nepřilíš zdařile snaží navázat na charakter jihočeské lidové architektury. Výsledkem není architektonicky kvalitní novostavba, ale jen budova, která působí v prostředí poměrně neutrálně. Její zařazení do kategorie C je plně oprávněné.

2.4 Stavba hmotově narušující charakter území (kategorie D)

Stavby hmotově narušující charakter území jsou specifickou kategorií, která může zahrnovat poměrně bohaté spektrum objektů. Jejich zařazení je nezbytné zvažovat právě v kontextu širšího prostředí. Jde většinou o stavby bez architektonické hodnoty, které navíc zejména svou hmotou a obvykle i ztvárněním střechy nebo průčelí působí v urbanistickém kontextu prostředí výrazně rušivě.

Kategorie D zahrnuje jak starší objekty, které byly v minulosti výrazně a nevhodně přestavěny, zvýšeny (a současně přestavěny), či rozšířeny, tak objekty jako hmotově rušivé navržené a postavené jako novostavby (nejčastěji od 2. poloviny 20. století). Stavby kategorie D nemusejí být vždy jen stavbami architektonicky podřadnými. Může jít také o stavbu, která je sama o sobě architektonicky kvalitní, ale její hmotové řešení je v urbanistickém kontextu zcela neadekvátní.

Jako „hmotově narušující charakter“ mohou být ovšem kromě objektů naddimenzovaných klasifikovány též stavby výrazně poddimenzované (rekreační domky na místě bývalých velkých objektů usedlostí ve vesnicích, provizorní objekt v proluce městské řadové zástavby), nebo nevhodně situované na parcele (výrazné ustoupení z uliční čáry).

Za širší prostředí lze považovat i krajinný rámeček. Velké haly logistického centra situované „o samotě“ při dálnici jsou hmotově rušivé z hlediska okolní krajiny. Obdobné hledisko lze uplatnit i při hodnocení skupiny architektonicky nehodnotných rodinných domů vybudovaných na okraji vesnice či města, které nevstupují do kontaktu s urbanisticky hodnotným územím. Ty z nich, které respektují utváření hmot pro danou oblast typickou (ale jinak jsou architektonicky nehodnotné), budou zařazeny do kategorie C (viz výše), zatímco ty, které to nerespektují, budou zařazeny do kategorie D (v nejnovější satelitní výstavbě jde například o všechny domy s extrémně málo sklonitými valbovými střechami). Zjednodušeně lze říci, že do kategorie D mohou být zařazeny všechny stavby, jejichž hmota je výrazně neharmonická ve vztahu k prostředí, ale i sama o sobě. Současně platí, že větší koncentrace staveb kategorie D na určitém území nemůže vytvářet standard pro posuzování hmotové rušivosti jiných staveb. I když takové stavby vlastně charakter takto zastavěného území hmotově nenarušují, zůstávají hmotově rušivé obecně. V opačném případě by totiž jako hmotově rušivý musel být označen například jediný architektonicky kvalitní dům nacházející se v takovém kontextu, protože by „narušoval“ disharmonii celku.

V optimálním případě by stavby kategorie D měly být buď radikálně přestavěny, nebo dokonce odstraněny a nahrazeny jinak formovanou novostavbou. V obou případech by jejich hmotové řešení mělo být změněno tak, aby se do okolního prostředí nekonfliktně začlenily.

Některé ze staveb kategorie D mohou být urbanisticky rušivé dokonce i svou samotnou existencí, bez ohledu na charakter jejich hmoty, a to pokud byly postaveny v místě, kde není žádoucí žádná zástavba, protože poškozuje některou hodnotnou charakteristiku území či pohledové vztahy (například stavba v ploše náměstí či parku, objekt vstupující do pohledového vztahu prostorové kompozice). Takové stavby by výhledově měly být odstraněny bez náhrady.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D v městském prostředí.

Hmotově velmi rušivá novostavba, uplatňující se nejen při pohledech z ulice, ale též v kontextu nábřeží. Ze dvou architektonicky cenných domů, které zde stávaly, zůstaly zachovány jen průčelní partie.

Novostavba obchodního centra je hmotově a architektonicky rušivá nejen sama o sobě, ale i tím, že vyrostla ve výrazně ustoupené uliční čáře.

Kýčovitá historizující novostavba sice respektuje výšku okolní zástavby, ale předstupuje před historickou uliční čáru a svou přízemní částí expanduje do veřejného prostoru. Hmotovou rušivost podtrhují neúměrně vysazené balkony.

*Panelové bytové domy
sice vykazují jistou
snahu o návaznost na
sousední frontu starších domů,
ale přesto působí v daném
prostředí hmotově rušivě.*

*Věžový panelový dům
v klášterní zahradě je příkladem
hmotově velmi rušivé stavby,
která by měla být výhledově
odstraněna bez náhrady.*

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D ve vesnickém prostředí.

Hmotově rušivé může být ve vesnickém prostředí i výrazné masioní oplocení.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D, které se velmi negativně uplatňují v jakémkoli prostředí, i v kontextu volné krajiny. Takové stavby jsou popřením základních principů architektonické tvorby.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D, které se velmi negativně uplatňují v jakémkoli prostředí, i v kontextu volné krajiny. Takové stavby jsou popřením základních principů architektonické tvorby.

*Příklady hmotově
rušivých staveb
kategorie D, které
se velmi negativně
uplatňují v jakémkoli
prostředí, i v kon-
textu volné krajiny.
Takové stavby jsou
popřením základních
principů architekto-
nické tvorby.*

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D, které se velmi negativně uplatňují v jakémkoli prostředí, i v kontextu volné krajiny. Takové stavby jsou popřením základních principů architektonické tvorby.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D, které se velmi negativně uplatňují v jakémkoli prostředí, i v kontextu volné krajiny. Takové stavby jsou popřením základních principů architektonické tvorby.

Příklady hmotově rušivých staveb kategorie D, které se velmi negativně uplatňují v jakémkoli prostředí, i v kontextu volné krajiny. Takové stavby jsou popřením základních principů architektonické tvorby.

2.5 Stavba ostatní (kategorie O)

Jsou to obvykle doplňkové utilitární stavby, které nemají žádnou architektonickou či historickou hodnotu, v konkrétním urbanistickém kontextu však díky obvykle malým rozměrům nepůsobí rušivě a jsou z hlediska celkového charakteru území nepodstatné. V městských a vesnických sídlech se takové objekty vyskytují spíše v uzavřených vnitroblocích, nebo doplňují pozemek volně či formou menší přístavby. Často jde o novodobé garáže, různé skladové boudy, svépomocně postavené přístřešky a podobně. Některé z takových objektů ani nejsou zakresleny v katastrální mapě.

*Příklady doplňkových
utilitárních staveb
kategorie O.*

Příklady doplňkových utilitárních staveb kategorie O.

Příklady doplňkových utilitárních staveb kategorie O.

Příklady doplňkových utilitárních staveb kategorie O.

2.6 Zaniklá stavba, jejíž parcelu je žádoucí znovu zastavět (kategorie Z)

Smyslem zavedení této kategorie či spíše informace v památkovém vyhodnocení území není provést půdorysný zákres všech zaniklých staveb ve sledovaném území. Lze doporučit vyznačení pouze těch staveb, jejichž aktuální “absence” působí v celkové urbanistické struktuře rušivě, a kde je tedy doplnění chybějící hmoty žádoucí. Sledování (vyznačení) zaniklých staveb má tedy praktický smysl hlavně tam, kde nyní existuje volná plocha (proluka) nebo odlišně situovaný rušivý objekt jiného půdorysného tvaru a rozměrů a z kompozičních důvodů je žádoucí zde zástavbu obnovit či uvést do souladu s okolím.

Příklady větších či menších proluk po zaniklé zástavbě, které se v urbanistickém kontextu uplatňují velmi rušivě a je žádoucí je vhodným způsobem zastavět.

◄◄ ◄◄ ▲ Příklady větších či menších proluk po zaniklé zástavbě, které se v urbanistickém kontextu uplatňují velmi rušivě a je žádoucí je vhodným způsobem zastavět.

V některých případech může být účelné vymezit v rámci analýzy zaniklých staveb podkategorii, u níž musí být případná obnova předmětem komplexního posouzení. Jde zejména o celé zaniklé urbanistické bloky, jejichž případně obnova by měla být podložena přinejmenším územní studií či regulačním plánem širšího kontextu. Typickým příkladem je nynější náměstí v Bílovci, jehož nynější rozsah je důsledkem zániku celého domovního bloku situovaného mezi původně menším náměstím a kostelem. Zde je nutno zvážit, zda obnova zaniklého bloku v soudobých architektonických formách nemůže znamenat větší ohrožení památkových hodnot území; tím spíše, že bez znalosti staršího stavu není tato absence zřejmá. Další možností je obnovení původního prostorového uspořádání jinou formou, například stromovou zelení na půdorysu zaniklého bloku. Ještě komplikovanějším případem je například předpolí Žatecké brány v Kadani, kde ještě relativně nedávno existovala rozsáhlá drobná předměstská zástavba členěná do řady domovních bloků, jejíž původní půdorysnou a hmotovou strukturu asi ani není možné obnovit.

Náměstí v Bílovci. Prostoru zcela zaniklého domovního bloku přibližně odpovídá travnatá plocha před kostelem.

2.7 Doplnkové charakteristiky staveb

Doplnkové charakteristiky staveb je pro účely této metodiky zavedený souhrnný pojem pro některé jevy, které se mohou vyskytnout u téměř všech výše uvedených kategorií staveb (pokud to není samotnou definicí kategorie vyloučeno – stavba kategorie O nikdy nemůže být významnou stavební dominantou). Rovněž význam těchto doplnkových charakteristik má různou váhu, podle vlastní památkové hodnoty jednotlivé stavby. Sledování narušení fasád či dílčích rušivých hmotových charakteristik má největší význam u staveb kategorie A a H, neboť právě u nich je jejich výskyt nežádoucí. Přílišná kumulace těchto doplnkových charakteristik v analyzovaném území může být dokonce rozhodujícím argumentem při zvažování, zda splňuje parametry potenciální památkové zóny (viz Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami).

2.7.1. Významná stavební dominanta; jev ÚAP A015

Tato doplnková charakteristika se vztahuje na stavby, jejichž umístění v terénu či výška v jinak hmotově homogením celku je činí výrazně viditelné a do velké míry tak ovlivňují vizuální charakter sídla či krajiny. Uplatňují se především v panoramatických pohledech. Typickými významnými stavebními dominantami jsou například věže kostelů, zámků a podobně.

Jako významné stavební dominanty lze klasifikovat i stavby dominantně se uplatňující pouze v rámci určitých urbanistických prostorů. Dominantnost pak není primárně dána pouze jejich výškou (která by pro naplnění jazykového významu sousloví měla vždy alespoň částečně převyšovat typickou výškovou hladinu zástavby daného prostoru), ale i celkovými půdorysnými rozměry. Kromě zámků či radnic patří mezi takové dominanty i velké školy, banky, divadla a další veřejné budovy situované v prostorech náměstí a hlavních ulic, budované zejména v 19. a 20. století.

Charakteristiku významné stavební dominanty může naplňovat jakékoli hodnotová kategorie staveb (vyjma kategorie O) a tím je také dáno, zda jde o dominantu z hlediska památkových hodnot území pozitivní (kategorie A, H), neutrální (kategorie C) či rušivou (kategorie D).

▲ Charakteristické významné dominanty věží radnice a kostela.

Významnou stavební dominantou je nejen kostel s vysokou věží, ale díky terénní konfiguraci též budova fary vlevo.

Kombinace historických věžových a novodobých významných stavebních dominant.

Významnou stavební dominantou je nejen klášterní kostel v pozadí, ale i novodobé rušivé dominanty vysokého komína vlevo a věžového domu upravo.

Školní budova se vyčleňuje z okolní zástavby jak půdorysnými rozměry, tak výškou.

2.7.2. Částečně narušená (rušivá) fasáda

Tato doplňková charakteristika se vztahuje na dílčí rušivé úpravy původního členění nebo výtvarného řešení fasád včetně formátů a výplní otvorů, kdy původní vzhled lze jednoznačně rekonstruovat díky dostatečným zbytkům tvarosloví, nebo jej lze z kontextu okolí snadno odhadnout či podle starší fotodokumentace bezpečně doplnit.

Kromě hodnotných fasád staveb kategorií A a H je vhodné takto označit i fasády ostatních kategorií staveb, pokud působí v daném urbanistickém kontextu nějakým způsobem rušivě (zpravidla materiálově a barevně výrazně kontrastně, popřípadě prolomením lodžii či vysazením balkonů apod.). Z hlediska celkového obrazu a urbanistické struktury památkově cenného celku se nejedná o rozhodující závady, pokud by však takto narušené stavby kategorií A a H v celku dominovaly, bude jeho ochrana formou památkového území nežádoucí.

Částečné narušení fasády osazením nečleněných typových oken.

Částečné narušení fasád osazením typových oken větších rozměrů, v důsledku čehož zaniklo též architektonické členění okolních ploch průčelí.

*Částečné narušení fasád
náhradou původních dvou oken
jediným větším oknem, které
narušilo střední pilastr průčelí.*

Dílčí rušivé zásahy se zvláště výrazně uplatňují u dvojdomů. Pravá část je ještě dochována v původní podobě, v levé došlo k osazení odlišných typových oken a ke zjednodušení fasády; nepříznivý dojem podporuje i odlišná barevnost a materiál střešní krytiny.

Obdobný příklad „plíživé destrukce“ architektonické hodnoty řadových domů v důsledku dílčích zásahů do autentických prvků stavby.

2.7.3. Zásadně narušená (rušivá) fasáda

Tato doplňková charakteristika se vztahuje na případy, kdy původní členění fasád staveb kategorie A nebo H včetně výplní či rozměrů otvorů v převážné míře nebo zcela zaniklo a lze je popřípadě rekonstruovat pouze podle starší dokumentace. Dále sem patří fasády staveb kategorie C, které se svým řešením uplatňují v daném prostředí výrazně rušivě. U staveb kategorie D, které jsou rušivé jako celek, obvykle není účelné zásadní rušivost jejich fasády zvlášť vyznačovat. Smysl to může mít jen tam, kde druhotná úprava fasády či celého vnějšího pláště hmotovou rušivost takové stavby ještě posílila.

Příklady zásadního narušení fasád staveb kategorie A či H.

Příklady zásadního narušení fasád staveb kategorie A či H.

Příklady zásadního narušení fasád vesnických staveb kategorie A či H.

Za zásadní narušení fasád je třeba považovat i celkovou změnu charakteru obvodového pláště batovských domků.

2.7.4. Dílčí rušivá hmotová charakteristika či architektonické narušení střechy

Tato doplňková charakteristika se vztahuje na případy, kdy je stavba dílčím způsobem narušena v tradičním utváření hmoty, ať již druhotně, nebo již v konceptu novostavby. Jde především o architektonicky výrazně rušivou nástavbu části, jednoho či více podlaží, dále hmotově předimenzované nebo tvarově ahistorické vikýře, či jiné zásahy do střechy (například zapuštěná terasa, střešní okna velkých rozměrů, solární panely, předimenzované pomocné konstrukce pro obsluhu komínů a vývody vnitřní infrastruktury) a podobně.

Zásadní narušení historické střešní krajiny střešními nástavbami a vikýři.

Nástavba uplatňující se velmi rušivě tím, že převyšuje sousední budovu radnice.

Nástaoba převyšující korunní římsy či střešní hřebeny sousedních budov.

Atypický případ, kdy došlo k záměrnému podstatnému snížení nárožního domu, aby nekonkuroval věži radnice a sousední nižší novostavbě. Dům byl nově završen pseudomansardovou střechou, jejíž tupé proporce charakter prostředí výrazně poškozují.

*Architektonické
narušení střechy
zapuštěnými terasami
či nástavbami.*

Dům v pravé části snímku byl nedávno zvýšen, přičemž tato nástauba tvarově opakuje původní završení stavby. Jde o změnu, která není na první pohled patrná, výrazně však narušila původní hmotovou vyváženost obou domů.

Dům byl zvýšen o štítovou nástaubu, kterou lze považovat za architektonické narušení střechy především kvůli rozměrově neadekvátním oknům.

▼ *Narušení tradičního
utváření hmoty domů
naddimenzovanými či
příliš početnými vikýři.*

Speciální formou narušení střechy jsou velkoplošné solární panely. Požadavky památkové péče i architektury obecně se zde dostávají do obtížně řešitelného konfliktu se zájmy získávání energie z obnovitelných zdrojů.

2.7.5. Citlivě řešený druhotný obvodový plášť²⁰⁾

Tato charakteristika se uplatní zejména v hodnocení zástavby urbanisticky i architektonicky jednotně řešených urbanistických souborů, pokud některé historické stavby nemají dochovanou autentickou fasádu z doby vzniku, ale mladší (nové) řešení je původní podobě vizuálně a výtvarně blízké a v urbanistickém kontextu působí příznivě či alespoň

Originální podoba baťovského domku s režnou cihlovou fasádou.

Rozdíl originální režné fasády a obkladu keramickými pásky vyniká zoláště při detailním pohledu.

²⁰⁾ Blíže viz HOROVÁ, Věra – HODAŇOVÁ, Klára – KUČA, Karel, 2014: Specifika památkového hodnocení baťovské zástavby Zlína. Zprávy památkové péče 74, č. 3, s. 212–219.

neutrálně. Typickým příkladem jsou stavby, které měly režné cihlové fasády, jež byly překryty druhotným páskovým obkladem vhodných rozměrů, materiálu i barevnosti, včetně charakteru spárování (Zlín), který lze akceptovat jako památkově vhodnou úpravu. Dalším příkladem mohou být například některé druhotné úpravy plášťů panelových domů, a to i pokud věrně neopakují autentický stav. Lze očekávat, že taková charakteristika bude aplikována také u některých staveb s druhotným zateplením vnějšího pláště, provedeným jako kopie či vhodná replika původní podoby, nebo formou výtvarně kvalitního přeřešení.

Příklady citlivě řešeného druhotného obvodového pláště baťovských domků.

2.7.6. Druhotný obvodový plášť akceptovaný s výhradami²¹⁾

Jde vlastně o variantu předchozí charakteristiky pro situace, kde je z jakýchkoli důvodů účelné hodnocení zástavby více strukturovat. Příkladem jsou stavby s reznými cihlovými fasádami překrytými druhotným páskovým obkladem (Zlín), který lze akceptovat jako památkově vhodnou úpravu, ovšem s určitými výhradami, protože například není přesně dodržena původní barevnost, charakter spárování a podobně. V kontextu širší urbanistické struktury však nový plášť nepůsobí kontrastně a nevznáší disharmonii do vnímání celku.

Srovnání originální a nově obložené fasády batovského domku. Nový obklad má odlišný barevný odstín, příliš zdůrazněné spáry a překrývá i charakteristické betonové překlady oken.

²¹⁾ Viz poznámka na str. 143.

*Nové obklady se zcela
potlačeným spárováním.*

3. Vliv urbanistického kontextu pro klasifikaci jednotlivých staveb

Stavby v jakémkoli území existují ve vzájemných vztazích, tedy v urbanistickém či krajinném kontextu. Již z definice kategorií staveb bez památkové hodnoty jasně vyplývá, že jejich správné zařazení není možné bez posouzení urbanistického kontextu.

Jak bylo výše vysvětleno, některé stavby označené jako hmotově rušivé (kategorie D) nejsou nutně hmotově rušivé samy o sobě, ale právě v daném urbanistickém kontextu: jsou výrazně vyšší nebo naopak nižší než okolní stavby, jsou výrazně tvarově odlišné od okolních staveb a podobně.

Podobně stavby kategorie C mohou být takto kategorizovány právě jen tehdy, pokud výrazněji nenarušují urbanistický kontext daný hmotovým utvářením okolních staveb. Stavba zařazená v takovém kontextu do kategorie C by v jiném urbanistickém kontextu mohla spadat i do kategorie D, pokud by se v něm uplatňovala hmotově rušivě. Prosté bytové domy z 50. let 20. století, zastřešené valbovými střechami, budou v prostředí koncepčně budovaného sídliště z této doby zařazeny do kategorie H, neboť jsou jeho nedílnou hmotovou součástí. V prostředí historického města či předměstí se zástavbou zcela odlišného charakteru však budou zařazeny do kategorie C nebo dokonce – v případě hmotového nesouladu s okolím – do kategorie D.

Bytové domy z 50. let 20. století v prostředí činžovního předměstí z konce 19. století budou zařazeny do kategorie C.

Urbanistický kontext je rovněž zcela rozhodující pro vymezení staveb kategorie O. Malá přízemní garáž s plochou střechou, umístěná v hloubi zahrady rodinného domku, bude spadat do kategorie O, protože se z ulice pohledově neuplatňuje. Pokud je situována v linii oplocení, může být zařazena i do kategorie C. Pokud by však byla situována v proluce řadové zástavby, šlo by jednoznačně o stavbu kategorie D, protože by hmotově výrazně narušovala urbanistický kontext (tak jako jej výrazně narušuje i samotná proluka).

*Garáže ve dvorech
a uzavřených areálech lze
hodnotit jako kategorii O.*

*Souvislé fronty garáží v okrajových částech měst lze akceptovat jako kategorii C, i když by místo nich byla vhodnější například
řadová obytná zástavba.*

Garáže postavené v proluce mezi činžovními domy jsou jednoznačně hmotově závadné (kategorie D) a lze je chápat pouze jako dočasné využití plochy, jež musí být v budoucnu zastavěna hmotově adekvátní stavbou.

U staveb kategorie A (architektonicky cenných) má urbanistický kontext relativně malý význam. Ani nevhodný urbanistický kontext nemůže vést ke snížení památkové hodnoty architektonicky cenné stavby, protože ta vyplývá primárně z její architektonické hodnoty.

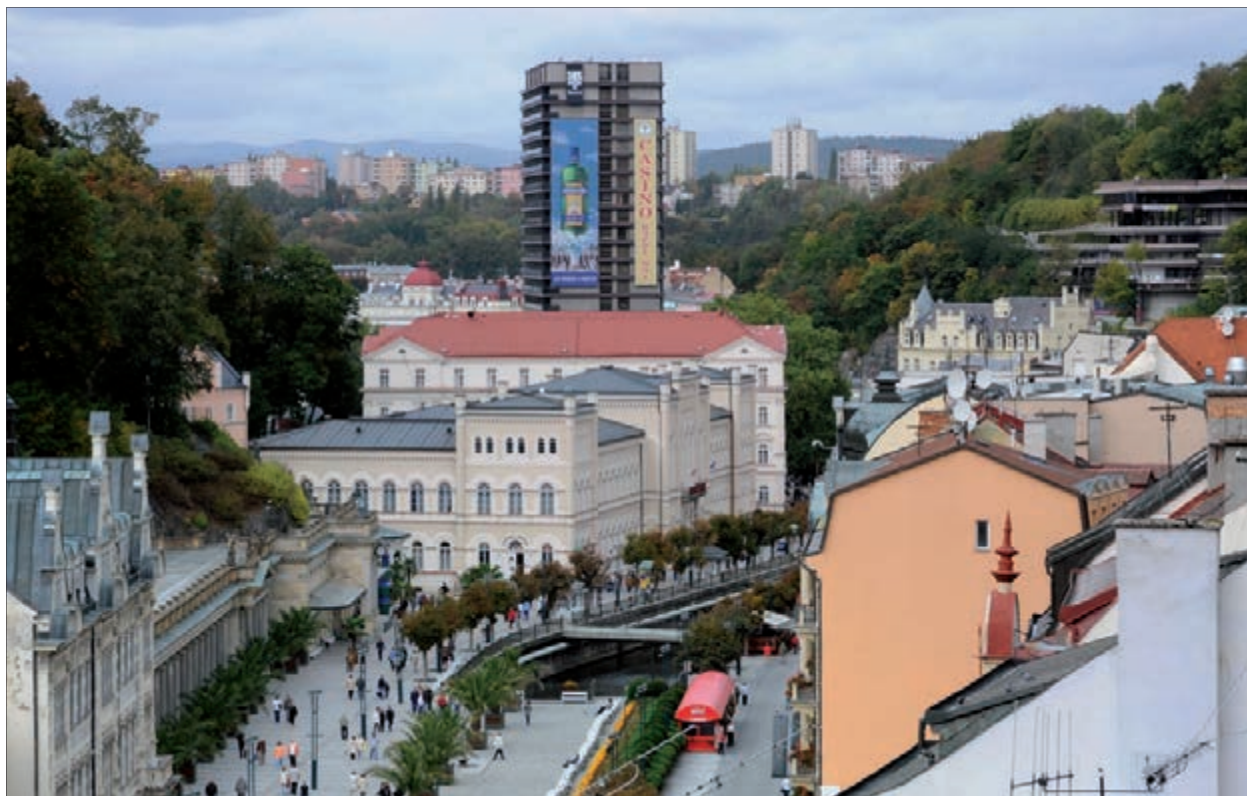
Toto tvrzení však nemůže platit zcela bez výjimky. Pokud by například v souvislém bloku novorenesančních činžovních domů existovala proluka, v níž by ve 30. letech 20. století vyrostl typický kubický baťovský rodinný domek, jaký známe ze Zlína, situovaný na pozemku samostatně a navíc v ustoupení z uliční čáry, museli bychom v takovém případě urbanistický kontext zvažovat. Pokud by výsledkem posouzení bylo konstatování, že tato stavba (byť v jiném kontextu odpovídající kategorii A) způsobila zásadní narušení urbanistické struktury, mohla by být dokonce zařazena do kategorie D.

Nejkomplikovanější může být hodnocení dopadu na urbanistický kontext u architektonicky kvalitních novostaveb, které neberou ohled na existující hodnotnou urbanistickou strukturu. V podstatě jde o stejný rozpor jako ve výše uvedeném případě, zesílený však malým časovým odstupem od vzniku takové novostavby. Typickým příkladem je dominantní stavba hotelu Thermal v Karlových Varech, kvůli níž byla zbořena značná část památkově hodnotné zástavby této části města a stavba se z urbanistického hlediska svým měřítkem a charakterem řešení fasád dlouhodobě projevuje výrazně rušivě nejen v bezprostředním okolí, ale i v řadě dálkových pohledů. Přitom jde o přední dílo československé architektury 60. let 20. století od renomovaných autorů. Totéž platí o karlovarské nové Vřídelní kolonádě, jejíž urbanistický dopad je mnohem menší, ale stavba se ve svém prostředí uplatňuje velmi kontrastně. Velmi podobný problém představuje novostavba bytového komplexu Triplex v horní části Karlových Varů ze zcela nedávné doby. Také v tomto případě jde o architekturu přinejmenším pozoruhodnou, která však zásadně narušila existující hodnotný urbanistický kontext.

Pokud nemá být jedna stavba zařazena současně do dvou kategorií (N, D), nezbyvá než pokusit se individuálně posoudit, zda je z památkového hlediska významnější architektonická kvalita nebo urbanistický kontext. Na základě takového posouzení byly nakonec hotel Thermal i Vřídelní kolonáda ve zpracovaném plánu ochrany klasifikovány jako architektonicky cenné novostavby (podkategorie N). Hlavním argumentem pro takové hodnocení je v případě hotelu Thermal jeho výsledné soliterní situování a tedy určitá vyváženost jeho vlastních proporcí s prostorem, kterému dominuje, dále význam stavby v celkovém vývoji moderní architektury a intaktnost dochování. Méně zdůrazňovaný, ale pro

stavbu této funkce důležitý, je její společenský význam pro kulturní život města jakožto místa konání Mezinárodního filmového festivalu, aktivity celostátního významu, posilující kulturní nabídku v souladu s lázeňskou funkcí této části města. Naopak Triplex je klasifikován jako stavba urbanisticky rušivá (kategorie D), protože negativní zásah do hodnotného urbanistického kontextu daného několika-podlažními domy s historizujícími fasádami je zde zcela evidentní a stavba znamená popření všech zásad „slušného chování“ v takovém prostředí; přitom nelze opomenout ani aspekt precedentu.

Nesporná architektonická kvalita karlovarského hotelu Thermal, jehož hmota se však při některých pohledech dostává do konfliktu s charakterem prostředí.

Karlovarská
Vřídelská kolonáda.

*Karlovarský bytový
komplex Triplex
narušující měřítko
prostředí a
okolní zástavby.*

Urbanistický kontext hraje významnou roli pro kategorizaci staveb ve specifických typech urbanistických celků, zejména takových, které vznikaly v historicky krátkém období a jsou hmotově a výtvarně homogenní. Jejich charakteristika je součástí samostatné *Metodiky identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami*. Není reálné všechny potenciální varianty zvažování kontextu jednotlivých kategorií staveb předjímat, ale lze postupovat podle výše provedené rozvahy.

4. Stavby a aktuální možnosti a limity oboru památkové péče při zabezpečení kulturních hodnot a regenerace památkově chráněného území

Identifikace kulturních hodnot prostřednictvím Památkového vyhodnocení území z hlediska památkové hodnoty jednotlivých staveb má smysl samo o sobě, protože podává objektivní informaci o památkové hodnotě zkoumaného území, které může mít různý plošný rozsah. Pečlivě provedená analýza v detailu jednotlivých staveb a nemovitostí informuje o míře zastoupení památkově hodnotných staveb (kategorie A, H) ve vztahu ke stavbám ostatním a takový materiál může být využit pro různé účely. V památkových územích (památkových rezervacích a památkových zónách) by měl být proveden jako předstupeň či součást zpracování návazného koncepčního materiálu památkové péče, zejména plánu ochrany ve smyslu Vyhlášky č. 420/2008 Sb. Velmi významným nástrojem pro transparentní rozhodování o účelnosti veřejné finanční podpory by se stal i pro místní programy regenerace památkové rezervace nebo památkové zóny. V neposlední řadě jsou vybrané kategorie staveb bezprostředně k dispozici pro orgány územního plánování při sběru a aktualizaci sledovaných jevů ÚAP. Jedním z podstatných úkolů oboru památkové péče a spolupracujících odborně erudovaných subjektů je právě identifikace staveb architektonicky cenných (kategorie A) či historicky významných (kategorie H) a významných stavebních dominant v rámci naplňování systému ÚAP pro potřeby resortu MMR.

Metodika plánů ochrany²²⁾ reflektující platnou Vyhlášku č. 420/2008 Sb. však již pracuje nejen se stavbami kategorie A a H ve smyslu ÚAP, ale i s ostatními kategoriemi (C, D, O, resp. i Z), aby bylo možno dosáhnout cílům nedávno zavedeného § 6a památkového zákona a umožnit tak diferenciaci při nakládání s nemovitostmi v památkových územích. Zatřídění staveb do příslušných kategorií má pak v případě úspěšného vydání plánu ochrany jakožto opatření obecné povahy bezprostřední dopad na další „osudy“ všech staveb z hlediska ingerence památkové péče prostřednictvím závazných stanovisek podle § 14 odst. 2 památkového zákona, protože stanoví obecné režimy aplikace památkové ochrany²³⁾.

Stavby kategorií A a H (spolu s kulturními památkami a národními kulturními památkami) tvoří podstatu kulturních hodnot, pro které bylo území prohlášeno za památkovou zónu či památkovou rezervaci. Uplatňuje se proto na nich režim stejný jako u kulturních památek, takže závazné stanovisko výkonného orgánu památkové péče je povinné pro jakékoli typy prací.

Závazné stanovisko by přitom mělo směřovat k zachování stavby beze ztráty její dosavadní památkové hodnoty, a to jak v exteriéru, tak interiéru. Stavba by neměla být významnějším způsobem přestavována či dokonce demolována. Přípustná by měla být pouze údržba a opravy, dílčí doplnění zaniklých prvků nebo kontextuální úprava některé případně rušivé fasády či její části. Z větších stavebních akcí je přípustné odstranění dílčích rušivých hmotových charakteristik (nástavby, nevhodné vikýře aj.), rehabilitace starší dispoziční skladby (odstranění nehodnotných novodobých příček a konstrukcí), modernizace inženýrských sítí a výměna dožilých prvků s respektem ke klasickým technologiím a materiálům.

Na stavbách kategorií C a D jsou bez závazného stanoviska přípustné takové práce, jejichž provedením se nemění vnější vzhled nemovitosti. Jde převážně o vnitřní změny stavby a umístění zařízení, které se neprojeví změnami vnějšího vzhledu. Bez závazného stanoviska jsou přípustné rovněž udržovací práce na vnějším plášti budov, které spočívají v pouhé obnově stávajícího vzhledu včetně materiálové skladby a barevnosti.

²²⁾ KUČA, Karel – KRATOCHVÍLOVÁ, Irena – KUČOVÁ, Věra, 2012: *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón. Metodika připravená na základě vyhlášky MK ČR č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2009.* Dostupná online: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepcie-dokumenty/metodika-k-vydavani-planu-ochrany-pamatkovych-zon-a-rezervaci-143357/>

²³⁾ Zásady vycházejí z výše citovaného plánu ochrany památkové zóny Karlovy Vary.

Zachování uvedené povinnosti na práce, jejichž provedením se zasahuje do vnějšího vzhledu nemovitosti, zajišťuje vyloučení změn, které by se v prostředí památkové zóny mohly projevit negativně a narušit jeho kulturní hodnotu. To neznamená, že by změny vnějšího vzhledu byly obecně nepřipustné, zvláště pokud se například fasáda či některé její prvky uplatňují rušivě (kategorie C). Míra těchto žádoucích úprav závisí na povaze rušících charakteristik (obnova tradičních rozměrů oken a jejich členění, nové členění plochy průčelí, vhodné povrchy). U staveb kategorie D jsou změny hmotového i celkového architektonického ztvárnění, které budou v souladu s obecnými zásadami uvedenými v příslušném oddíle plánu ochrany, z hlediska zajištění kulturních hodnot památkové zóny nejen přípustné, ale žádoucí. Vzhledem k tomu, že obě kategorie (C, D) zahrnují stavby bez památkové hodnoty, lze je na základě závazného stanoviska popřípadě i nahradit novostavbami, které budou v souladu s obecnými zásadami uvedenými v příslušném oddíle plánu ochrany.

Na stavbách kategorie O jsou bez závazného stanoviska přípustné stejné druhy prací jako u staveb kategorií C a D a dále odstranění stavby bez náhrady.

V chráněných územích je proto vhodné mít výše uvedené skutečnosti při kategorizaci staveb na paměti, a to i pokud pro konkrétní území dosud nebyl plán ochrany vyhlášen (a povinnost závazného stanoviska podle § 14 odst. 2 se proto vztahuje na všechny nemovitosti, které nejsou kulturní památkou či národní kulturní památkou).

5. Urbanistické bloky a prostory

Mapa památkového vyhodnocení území musí podávat co nejkomplexnější představu o památkové hodnotě sledovaného území. Kromě jednotlivých staveb (barevně rozlišených podle kategorií památkové hodnoty) proto musí obsahovat rovněž zákres urbanistických (domovních) bloků, které jsou spolu s urbanistickými prostory (plochy náměstí, ulic a podobně) základem půdorysné osnovy sídla. Teprve vyznačení urbanistických bloků zajistí čitelnost této struktury a pochopení vzájemných urbanistických souvislostí mezi jednotlivými stavbami.

Urbanistický blok je prostorově ucelený soubor stavebních pozemků vymezený obvykle uličními čarami. Uliční čára (hranice bloku) je rozhraní vymezující území urbanistických bloků od území veřejných prostranství nebo jiných nezastavěných pozemků. Uliční čára je vymezena buď zástavbou (pak je totožná se stavební čarou), nebo oplocením. Předzahrádky vymezené oplocením jsou součástí urbanistického bloku. Urbanistickým blokem je například i kostel volně situovaný v ploše veřejného prostranství; pokud je ohrazen například zdí bývalého hřbitova, tvoří vymezení urbanistického bloku tato zeď. Podobně jsou samostatnými bloky i jiné solitérní stavby na neoplocených prostranstvích, tedy například všechny domy panelového sídliště. Naopak vily situované solitérně uprostřed oplocených zahrad jsou vždy součástí urbanistického bloku (v rámci jehož plochy mohou být samozřejmě zahrady také vyznačeny). Každá stavba je tedy buď součástí urbanistického bloku, nebo je sama urbanistickým blokem.

6. Identifikace ostatních jevů v území

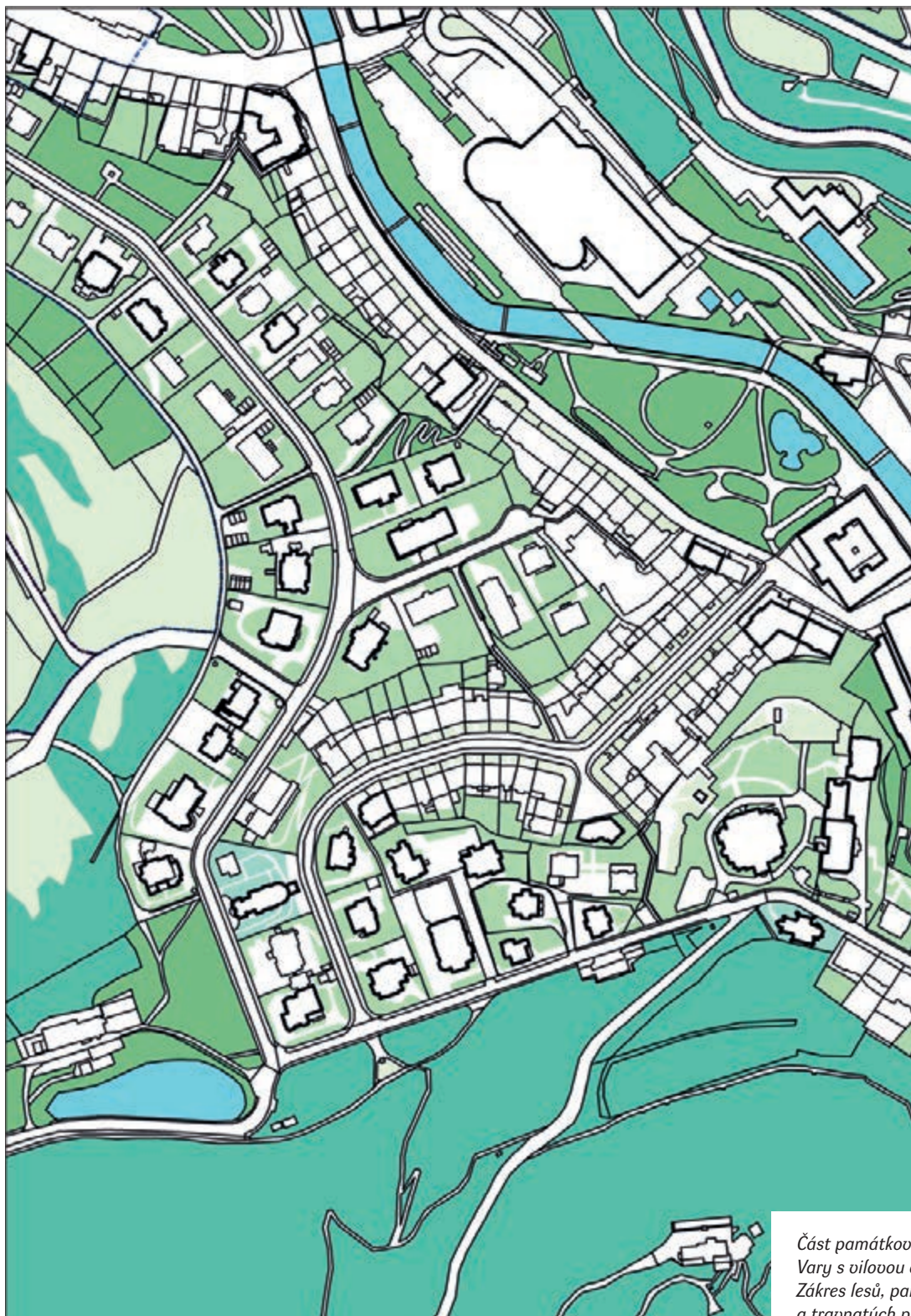
Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty je přednostně zaměřena na zastavěná území měst a vesnic či jiných urbanistických celků, jejichž charakter a tedy i památkovou hodnotu určují vedle základní půdorysné osnovy především stavby.

I v kompaktně zastavěném území se však kromě staveb vyskytují další nemovitosti (pozemky) a jevy, které se – někdy i významně – podílejí na památkové hodnotě celku a je proto žádoucí je do mapy památkového vyhodnocení území rovněž zahrnout. To je ostatně zcela nezbytné u materiálů komplexní povahy (například plán ochrany ve smyslu § 6a památkového zákona a Vyhlášky č. 420/2008 Sb.), zatímco pro jiné účely to nezbytné být nemusí.

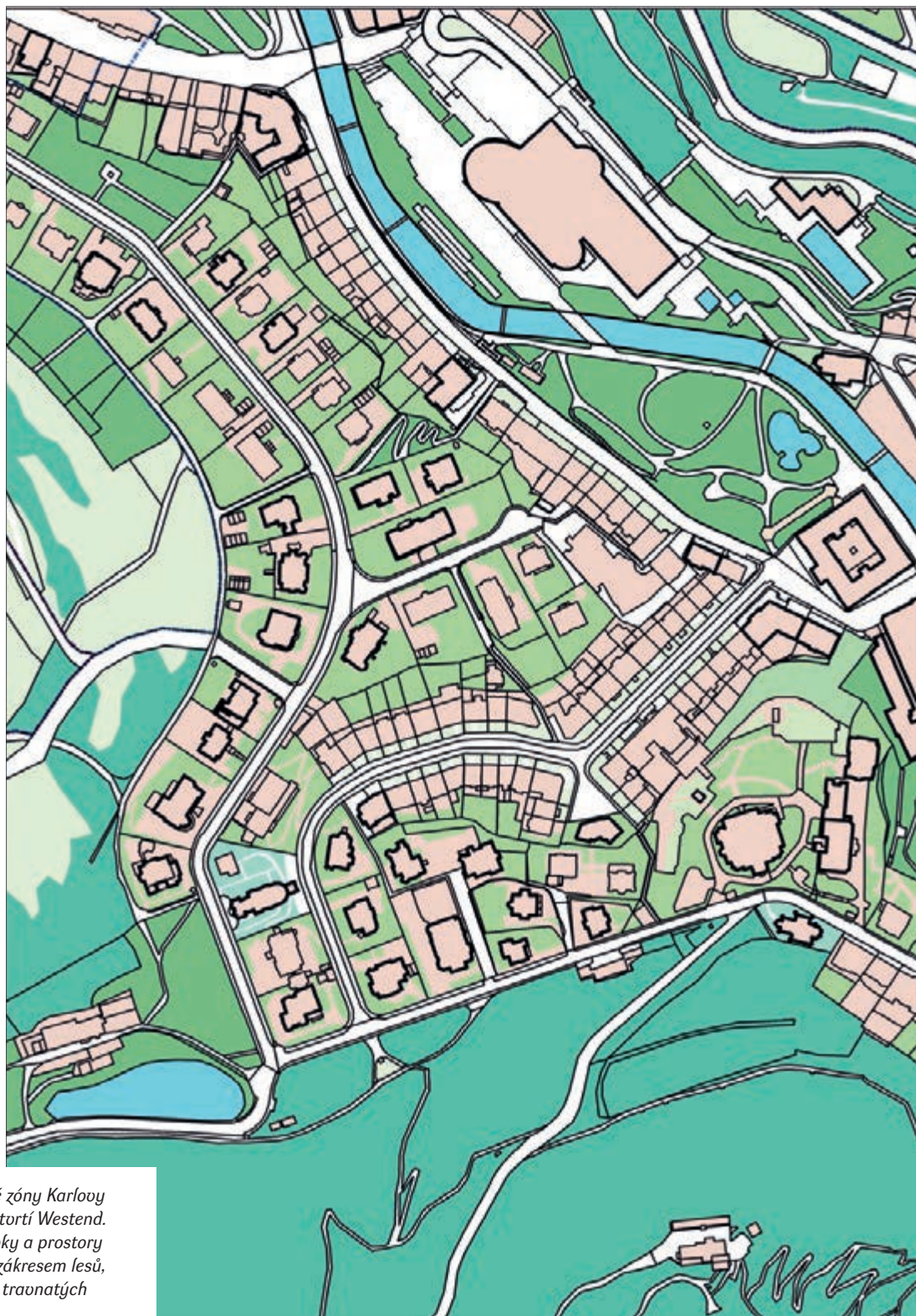
Ostatní jevy v území není účelné kategorizovat stejným způsobem jako stavby. Vzhledem k jejich odlišnému charakteru postačí rozlišení na jevy:

- památkově hodnotné existující
- památkově hodnotné zaniklé (u kterých je obnova žádoucí a reálná)
- památkově rušivé.

Toto základní rozlišení se projeví v mapě památkového vyhodnocení území volbou příslušné položky mapové legendy.

Část památkové zóny Karlovy Vary s vilovou čtvrtí Westend. Zákres lesů, parků, zahrad a travnatých ploch.

Část památkové zóny Karlovy Vary s vilovou čtvrtí Westend. Urbanistické bloky a prostory v kombinaci se zákřesem lesů, parků, zahrad a travnatých ploch.

Část památkové zóny Karlovy Vary s vilovou čtvrtí Westend. Kompletní výkres památkového vyhodnocení území. Stav v roce 2013.

*Památkové vyhodnocení čtvrtě
Nad Ovčírnou ve Zlíně. Stav
v roce 2013 (Věra Horová, Karel
Kuča).*

Památkové vyhodnocení části centrální zóny Plzně. Zjednodušená verze obsahující pouze stavby viditelné z veřejných prostorů (nikoli uvnitř vnitrobloků), která je dostatečná pro posouzení památkových hodnot území jako celku. Stav v roce 2013.

► Legenda pro výkres památkového vyhodnocení území.

►► Legenda pro výkresy identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami, jejíž některé položky lze využít i ve výkresu památkového vyhodnocení území.

Architektonicky cenné stavby, soubory (kategorie A, jev ÚAP A014)

- Architektonicky cenné stavby nadmístního významu (podkategorie A+)
- Architektonicky cenné stavby místního významu (podkategorie A)
- Architektonicky cenné novostavby (podkategorie N)

Historicky významné stavby, soubory (kategorie H, jev ÚAP A013)

- Historicky významné stavby (kategorie H)

Ostatní kategorie staveb

- stavby památkově nehodnotné, hmotově nerušící (kategorie C)
- stavby památkově hmotově nebo architektonicky rušivé (kategorie D)
- stavby ostatní (kategorie O)
- zaniklé stavby, jejichž parcely je žádoucí znovu zastavět

Stavby nebo jejich části pod nebo nad rovinou řezu (mosty, terasy/podloubí, posádky) jsou vyznačeny světlejším odstínem příslušné barvy.

Doplňkové charakteristiky staveb

- významné stavební dominanty (jev ÚAP A013)
- dílčí rušivá hmotová charakteristika či architektonické narušení střechy (šrafy: prostředí GIS, bod: grafické programy, např. Photoshop)
- zásadně narušená (rušivá) fasáda
- částečně narušená (rušivá) fasáda
- citlivě řešený druhotný obvodový plášť
- druhotný obvodový plášť akceptovaný s výhradami

Urbanistická situace

- urbanistické bloky
- lesy, lesoparky (jev ÚAP A023 resp. A022)
- parky (jev ÚAP A115)
- zahrady, sady
- louky, zatravněné plochy
- hřbitovy, bývalé hřbitovy
- aleje a stromořadí vysoké
- aleje a stromořadí střední
- vodní toky a plochy (jev ÚAP A023 resp. A022)
- vinice
- chmelnice
- orná půda

Urbanistické hodnoty

- Kategorie 1a – Území s dochovanými urbanistickými hodnotami a architektonicky cennou zástavbou
- Kategorie 1b – Území s dochovanými urbanistickými hodnotami
- Kategorie 2 – Území s částečně dochovanými urbanistickými hodnotami
- Kategorie 3 – Území s archeologizovanými urbanistickými hodnotami
- Kategorie 4 – Území se zničenými urbanistickými hodnotami
- Území bez urbanistických hodnot stabilizovaná
- Území bez urbanistických hodnot nestabilizovaná
- Území urbanisticky rušivá
- Zastavitelné plochy
- Významné otevřené prostory

Komponenty kulturní krajiny

historické/recentní/zaniklé

- lesy, lesoparky (jev ÚAP A023 resp. A022)
- parky (jev ÚAP A115)
- zahrady, sady
- louky, zatravněné plochy
- hřbitovy, bývalé hřbitovy
- aleje a stromořadí vysoké
- aleje a stromořadí střední
- vodní toky a plochy (jev ÚAP A023 resp. A022)
- vinice
- chmelnice
- orná půda
- historické silnice
- historické cesty
- jiná liniová zeleň
- Plužina:
- strukturálně výrazné hranice parcel
- strukturálně výrazné hranice parcel skryté
- strukturálně nevýrazné hranice parcel
- plochy s dochovaným jemným členěním plužiny

6.1 Veřejná prostranství a další volné plochy; jev ÚAP A115²⁴⁾

Veřejná prostranství a jejich společenský charakter jsou kulturní devizou našich měst a vesnic. Uchování, ale samozřejmě i citlivé rozvíjení jejich charakteristik je velmi důležitým segmentem působnosti památkové péče. Povaha veřejných prostranství spoluvytváří identitu místa a je ve zvýšené míře vnímána jak obyvateli sídla, tak jeho návštěvníky, protože se v nich koncentruje přirozený pohyb a pobývání.

Historicky cenné povrchy náměstí a ulic se nezanedbatelnou měrou podílejí na památkové hodnotě měst. Důraz na sledování historických dlažeb a konzultace optimální podoby rekonstrukce poškozeného nebo zničeného stavu byl plně oprávněný zejména v období krátce po roce 1989, kdy většinu veřejných ploch pokrýval asfalt či jiné nevhodné povrchy. V průběhu uplynulých desetiletí však byla ve většině měst dochovaná dlažba opravena či nově provedena, mnohdy s velkými finančními náklady. Bez studia starší fotografické dokumentace či jiných pramenů bude nyní skutečné stáří a autenticitu dlažeb většinou již obtížné rozlišit. Právě v nedávné praxi se potvrdilo, jak významně se kvalitní dlažba projevuje v obraze historického města. Byli jsme dokonce svědky dvojí proměny, kdy levnější betonová dlažba (podle principu provázání spar nazývána „zámkovou“), která byla krátce po roce 1989 v některých městech pokládána, byla následně odstraněna a nahrazena klasickou dlažbou kamennou. Již krátce po realizaci se totiž prokázala její pohledová cizorodost v historickém prostředí, ale též technické problémy, protože potřebuje rovný podklad, který musel být buď násilně vytvářen, nebo musely vznikat esteticky nehezké zborcené plochy a různá improvizovaná řešení u chodníků nepravidelného obrysu a proměnné výškové úrovně. Pro určení optimální povahy dlažeb v historickém prostředí a jejich úpravy byla ostatně připravena samostatná podrobná metodika Národního památkového ústavu a její principy zde proto nejsou opakovány.

Pro účely identifikace památkových hodnot území proto není zcela účelné podrobněji vyznačovat plochy, které dosud charakterizují povrchy nevhodné, neboť to je většinou jen stav dočasný, který je účelné systematicky sledovat například v programech regenerace.

Vyhodnocování povrchů veřejných ploch lze proto z identifikace památkových hodnot území většinou vyloučit a v případě potřeby je řešit samostatně (a samostatným výkresem). Časová podmíněnost povrchů je reálnou skutečností a pozornost je potřebné věnovat zejména základní koncepci řešení veřejných prostorů a potenciálním změnám, které jsou nevratné či obtížněji řešitelné. Mezi taková opatření ovlivňující veřejné prostory patří úpravy spojené s organizací dopravy a s její infrastrukturou (včetně zastávek a informačních panelů, krytých přístřešků, často integrovaných s reklamními plochami), samozřejmě stavby jakéhokoliv druhu a funkce s pevnými základy a v neposlední řadě umístování doplňujících objektů typu pomníků, památníků či pouze obohacujících nových uměleckých děl. Tyto otázky mohou být navíc společensky velmi složité, až kontroverzní, a v krajním případě řešené s emocemi a prostřednictvím médií. Samostatnou kapitolu tvoří výsadba vysokokmenných dřevin.

Identitu místa (města, ale i vesnice) kromě významných staveb spoluvytváří právě charakter veřejných prostranství, jejich umělecká výzdoba a případný užitkový mobiliář. Vybavení veřejných prostranství a ploch přenosným či snadno přemístitelným mobiliářem bývá pokládáno za méně významné téma, mnohdy jde i o předměty krátkodobé životnosti, takže projednání jejich podoby je mnohdy podceňováno či dokonce opomíjeno. Obdobně nebudou ani předmětem detailní identifikace památkových hodnot území, pokud ovšem některé součásti historického vybavení veřejných prostranství nespádají mezi architektonicky cenné či historicky významné stavby, nejčastěji drobné (například pomníky, kašny, sochy, ale například též historické kandelábry veřejného osvětlení a podobně).

6.2 Ostatní jevy

Ostatní jevy, které je žádoucí v mapě památkového vyhodnocení zakreslit, se vyskytují rovněž ve volné krajině. Proto jsou souhrnně zpracovány v *Metodice plánů ochrany krajinných památkových zón* a na tomto místě je upozorněno pouze na aspekty důležité pro zpracování mapy památkového vyhodnocení území.

²⁴⁾ Jev se nazývá *Ostatní veřejná infrastruktura*. Podle Metodického návodu 1 A jde o veřejná prostranství, např. náměstí, parky (mimo historických, které jsou chráněny jako nemovitá kulturní památka). Technická a dopravní infrastruktura a občanské vybavení jsou předmětem jiných sledovaných jevů.

6.3 Hřbitovy; jev ÚAP A119²⁵⁾

S výjimkou nejnovějších pohřebišť jde většinou o památkově významná území s množstvím cenných děl funerální plastiky. V rámci památkového vyhodnocení území je lze hodnotit pouze souhrnně jako památkově cennou plochu. Vyhodnocení se bude týkat jen ohradní zdi, brány a případných staveb na území hřbitova (kaple, márnice a podobně). Podrobné památkové vyhodnocení všech náhrobků představuje samostatný úkol.

6.4 Soliterní stromy, stromořadí a aleje

Památkové hodnoty území spoluvytvářejí i vegetační složky, zejména takové, které jsou výsledkem vědomé činnosti člověka. V urbanizovaných územích je to tedy naprostá většina tzv. „zeleně“. Rovněž v památkových územích tvoří tzv. historická zeleň nezanedbatelnou složku jak z hlediska plošného zastoupení, tak zejména z hlediska výpovědi o celkovém vývoji, významu a dochování kulturně historických hodnot. Přesto je toto téma často podceňováno a na rozdíl od metodicky bohatě podloženého zkoumání nemovitostí jsou komplexnější analýzy urbánní zeleně méně časté. Přírůstkem systematickou práci v tomto ohledu znamená nejnovější rozbor zpracovaný v rámci vědecko-výzkumné činnosti VÚKOZ, v.v.i.²⁶⁾, který na základě důsledného terénního průzkumu desítek památkových zón rekapituluje funkční druhy zeleně²⁷⁾ a zaměřuje se též na jednotlivé typy prostorů v památkovém území, kde se zeleň uplatňuje²⁸⁾.

Z památkového hlediska jsou významné kvalitní vzrostlé stromy a jejich skupiny, zvláště ve vazbě na stavby v jejich tradiční druhové skladbě a konkrétní pozici (před jejich průčelím, při církevních stavbách). Samostatnou pozornost vyžadují stromořadí a aleje, u nichž je třeba rozlišovat, zda je tvoří velkokorunné či malokorunné druhy stromů. Vyznačení alejí i významných soliterních stromů se provádí s pomocí ortofotomapy.

Podle mapy stabilního katastru nebo souboru leteckých snímků z poloviny 20. století je žádoucí samostatným symbolem vyznačit i zaniklá stromořadí a stromové aleje, je-li reálná jejich obnova. Některé soliterní stromy, stromořadí a aleje mohou spadat do sledovaných jevů ÚAP A032 *památný strom včetně ochranného pásma* (jev zahrnuje i skupiny stromů a aleje)²⁹⁾ či A022 *významný krajinný prvek registrovaný, pokud není vyjádřen jinou polož-*

25) Tento sledovaný jev se nazývá *Další dostupné informace* a zahrnuje skutečnosti, které nelze zařadit do ostatních sledovaných jevů. Protože jde o množství zcela nesouvisejících jevů, lze předpokládat, že budou v budoucnu rozčleněny do samostatných jevů.

26) SOJKOVÁ, Eva, GLOSOVÁ, Michaela, KUPKA, Jiří, ŠÍŘINA, Petr: *Zeleň městských památkových zón středočeského kraje*. VÚKOZ, v.v.i., 2014, ISBN 978-80-87674-06-2. Projekt se výslovně věnuje památkovým zónám, které jsou často prostorově rozvolněnější než městské památkové rezervace. Objektivně je nutno potvrdit, že spektrum vytipované pro památkové zóny vyhoví i pro památkové rezervace, a to nejen ve městech, ale i ve vesnicích. Mapování dochovaných významných alejí a stromořadí ve volné krajině i v sídlech se na tomto pracovišti věnuje zejména Jan Hendrych, který zpracoval mapu (http://www.researchgate.net/publication/278021756_Vznamn_aleje_esk_krajiny_mapa_evidovanch_lini_na_zem_ech) a databázi (http://www.researchgate.net/publication/281551277_Databze_vznamnch_alej_a_stromoad_krajiny_ech_verze_2015) zahrnující více než 5 000 položek z území Čech.

27) Metodika citovaná výše rozlišuje zeleň takto:

- parky (zahradně-krajinářsky upravené plochy nad 0,5 ha),
- obecná veřejná zeleň (většinou menší parkově upravené plochy),
- zeleň bytových domů (veřejně přístupné plochy zeleně kolem bytových domů),
- krajinná zeleň, kterou rozlišuje na „mimoprodukční“ (rozptýlená zeleň, lesy ochranné a zvláštního určení) a „produkční“ (hospodářský les, ovocné sady, vinice, chmelnice, louky a pastviny),
- ruderalní porosty (většinou neudržované plochy zeleně s dřevinami bez znatelného vnitřního kompozičního uspořádání),
- hřbitovy,
- vodní plochy a toky, které jsou v této metodice vyčleněny jako samostatné subtéma.

28) Typologické zobecnění je provedeno podle typů prostorů v historickém památkovém území, kde se zeleň uplatňuje (náměstí, ulice, městské a lázeňské parky, zámecké parky a zahrady, okolí hradů, hřbitovy, nábřeží a promenády kolem řeky). Text sleduje i proměny oblíbenosti jednotlivých druhů v čase.

29) Podle Metodického návodu 1A jde o mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí, které byly vyhlášeny rozhodnutím orgánu ochrany přírody za památné stromy. Je-li třeba památné stromy zabezpečit před škodlivými vlivy z okolí, vymezí pro ně orgán ochrany přírody, který je vyhlásil, ochranné pásmo, ve kterém lze stanovené činnosti a zásahy provádět jen s předchozím souhlasem orgánu ochrany přírody. Pokud tak neučiní, má každý strom základní ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru desetinásobku průměru kmene měřeného ve výši 130 cm nad zemí. V tomto pásmu není dovolena žádná pro památný strom škodlivá činnost, například výstavba, terénní úpravy, odvodňování, chemizace.

kou³⁰⁾; oba jsou však v kompetenci resortu životního prostředí a ve vazbě na jeho legislativu.

Kromě stromů, které se v obraze sídla a krajiny uplatňují pozitivně, existuje naopak, možná překvapivě, řada stromů, které lze označit za rušivé (většina jehličatých stromů na veřejných prostranstvích, stromy zaclánějící pohled na architektonické dominanty aj.). U dřevin narušujících urbanistické hodnoty celku bude kácení a náhrada vždy společensky složitým procesem, ale tím spíše je potřebné kompozičně nevhodně působící dřeviny rovněž objektivně v analytickém materiálu vyznačit a možné změny včas řešit v mezioborové diskusi a příslušných správních řízeních s cílem dosažení konsensu partnerských oborů.

6.5 Vodní plochy a toky; jev ÚAP A023

Všechny existující vodní toky a plochy musí být v mapě památkového vyhodnocení zakresleny podle skutečného stavu. Zároveň je nutno podle starších map vyznačit plochy případných vysušených rybníků a průběh zrušených vodních toků (nebo odlišnou břehovou linii oproti nynějšímu stavu), jejichž obnovení je žádoucí. Pokud byla v sídle například vybudována požární nádrž nevhodnou úpravou původního rybníka, bude podle příslušného mapového podkladu vyznačen jeho původní obrys (jakožto zaniklý), zatímco nynější vodní plocha bude vyznačena jako rušivá. Grafické vyznačení optimálního stavu samozřejmě nesignalizuje, že se obnova vodní plochy či liniového vodního jevu podaří, je to ale důležitá informace pro návazné plánovací a koncepční práce v území.

Téma hodnocení vodních ploch a toků z hlediska jejich kulturně historických hodnot má významná mezioborová specifika. Všechny vodní toky, rybníky a jezera jsou součástí jevu ÚAP A023 *významný krajinný prvek ze zákona, pokud není vyjádřen jinou položkou*.

6.6 Lesy, parky a zahrady

Zákres stávajícího stavu může být doplněn o zakres v minulosti existujících lesních a parkových ploch, pokud je žádoucí a reálná jejich obnova. Vyznačeny budou i pozemky nebo porosty, jejichž nynější dřevinný pokryv lze z památkového hlediska považovat za nevhodný až rušivý (například náletová či v minulosti cíleně vysazená zeleň zaclánějící pohledové uplatnění kostela v dominantní poloze aj.). Výměra lesů se od poloviny 20. století neustále mírně rozšiřuje, proto může být v některých případech účelné rozlišení lesů historických od lesů recentních, tedy od ploch zalesněných až v nedávné době, jejichž zachování není z vlastního hlediska památkové péče podstatné.

Všechny lesy jsou součástí jevu ÚAP A023 *významný krajinný prvek ze zákona, pokud není vyjádřen jinou položkou*. Veřejná zeleň a parky jsou zatím „ukryty“ v jevu ÚAP A115 *ostatní veřejná infrastruktura*, ale mohou být též jevem ÚAP A022 *Významný krajinný prvek registrovaný, pokud není vyjádřen jinou položkou*. Tyto sledované jevy však nejsou vymezovány z hlediska kulturních hodnot a jejich ochrany. Je dobré mít na paměti, že naprostá většina municipálních parků, ať již formálně komponovaně řešených či krajinářských, nemá status kulturní památky. Jejich evidence formou registrovaného významného krajinného prvku může mít přitom jako jediný důvod ochranu stanoviště určitého druhu hmyzu či ptáků. Koncepční regenerace parku z hlediska památkové péče pak může být složitým procesem, protože může znamenat ohrožení těchto stanovišť. Tím spíše je potřebné kulturní hodnoty parků identifikovat a popsat (a u nejvýznamnějších usilovat o prohlášení za kulturní památku).

Pro Českou republiku je velmi charakteristické množství stále funkčních lázeňských míst, ať již přímo v historických městech, na jejich okrajích či v sídlech s venkovským charakterem. Vyspělé lázeňství přímo souvisí s kvalitou lázeňských parků, které mají nejrůznější povahu, od menších přísně formálních parkových ploch, přes rozvolněné krajinářské parky až k extenzivní upravené „terapeutické krajině“ zasahující daleko do volné krajiny a vybavené různými drobnými stavbami a mobiliářem souvisejícím s promenádním a procházkovým posláním těchto území. Identifikace památkových hodnot a prohloubení typologie takových ploch zeleně a souvisejících úprav a specifického mobiliáře si

³⁰⁾ Například mokřad, stepní porost, remíz, mez, trvalá travní plocha, naleziště nerostů a zkamenělin, umělý i přirozený skalní útvar, výchoz či odkryv nebo i cenná plocha porostů v zastavěném území, kterou může být i historická zahrada nebo park.

do budoucna zaslouží další detailnější práce. Lázeňské parky mají při hodnocení urbanistického celku stejnou váhu jako vlastní zástavba.

6.7 Sady, vinice, chmelnice

Jde o speciální formy využití zemědělské půdy. Platí o nich podobné závěry jako u plužin (viz dále), zejména to, že většinou leží v území, kterého se památkové hodnocení sídla (jeho zastavěného území) netýká, takže jde o téma významnější pro památkové hodnocení volné kulturní krajiny. Výjimkou jsou plochy na svazích s dlouholetou tradicí pěstování určitých plodin přímo ve městě³¹⁾, kterou je žádoucí podporovat i do budoucna a i s tímto cílem takové plochy v analytickém materiálu graficky zdůraznit jako kulturní hodnotu.³²⁾

6.8 Historické silnice a cesty

Prostupnost krajiny (v pojmosloví některých oborů nazývána též konektivitou v území) je aktuálně významným tématem a celospolečenským problémem, přetrvávajícím od doby násilného scelování zemědělské půdy. Tato charakteristika, promítnutá do analýzy památkových hodnot, se uplatní spíše u menších měst a většiny vesnic. Jde o uchování či obnovu návaznosti zastavěného území na nejbližší krajinné zázemí, kterou zprostředkovávají nejčastěji polní cesty. Jejich zakres v současných katastrálních mapách ne vždy odpovídá skutečné situaci (zakresleny jsou jen cesty, které jsou jako takové administrativně rozlišovány). Do analytické mapy hodnot je proto třeba doplnit i další existující cesty, případně korigovat zakres trasy u cest vyznačených. Kromě existujících cest je vhodné zakreslit i průběh cest v posledních desetiletích zaniklých, pokud je jejich obnova reálná a žádoucí.

Některé cesty významné z hlediska památkové péče lze zařadit do jevu ÚAP A093 *místní a účelové komunikace*³³⁾.

6.9 Plužina

Plužina je zemědělská půda náležející k danému sídlu (nejčastěji vsi). Existuje několik základních typů plužin, které se liší tím, že některé mají strukturálně výrazné hranice jednotlivých pozemků (zejména plužiny lánových vsí), zatímco ostatní vykazovaly velmi drobné členění, které se strukturálně neuplatňovalo (typicky traťové plužiny) a v průběhu 2. poloviny 20. století vesměs zaniklo. Strukturálně výrazné plužiny různých typů se dosud zachovaly v celé řadě našich podhorských oblastí a jejich role pro památkovou hodnotu dané vesnice i přilehlé krajiny je zásadní. V rámci analyzovaného území by proto měly být vždy zakresleny. Hranice stávajících chráněných sídel se však až na naprosté výjimky omezují na vlastní zastavěné území. Obecně lze říci, že většina území, na kterých bude vyhodnocována zástavba podle této metodiky, nebude plužinu zahrnovat. Jde o problematiku, která se plně uplatní při vyhodnocování hodnot volné kulturní krajiny.³⁴⁾

³¹⁾ Zcela charakteristickými příklady jsou vinice na svazích pražských Královských Vinohrad (nyní zejména v areálu Havlíčkových sadů u historické Gröbeho víly), vinice sv. Kláry v Tróji, dále též vinice v jihozápadním segmentu historické části Mělníka pod zámek, obnovené vinice pod Petrovem v Brně. Specifickým fenoménem je drobná chmelnice v Žatci, přímo přiléhající k hlavnímu náměstí, zřízená ovšem až ve 2. polovině 20. století na místě zbořených staveb.

³²⁾ Ani u tohoto jevu není k dispozici vhodný sledovaný jev ÚAP.

³³⁾ Podle Metodického návodu 1A budou sledovány pouze místní komunikace I. a II. třídy, jež mohou být v nezastavěném území nositelem ochranného pásma a tvoří zpravidla základní dopravní kostru obcí (rychlostní a sběrné místní komunikace s alespoň sběrnou funkcí), a účelové komunikace, spojující dvě a více obcí, mající vlastní pozemek a které jsou součástí schválených komplexních pozemkových úprav.

³⁴⁾ Do jakého jevu ÚAP by mohly být plužiny začleněny, dosud není zcela jasné, protože ve škále jevů dosud chybí položka pro historické krajinné struktury; v úvahu připadá například jev A018 *místo krajinného rázu a jeho charakteristika*, či A011 *urbanistické hodnoty*, popřípadě A118 *jiné záměry* či A119 *další dostupné informace*.

7. Poznámky k praktickému provádění památkového vyhodnocení území

Památkové vyhodnocení území se provádí zásadně v terénu. Pro zakres musí být použita aktuální katastrální mapa v měřítku okolo 1:2 000; vhodné měřítko je závislé na charakteru zástavby vyhodnocovaného území: čím je zástavba drobnější a komplikovanější, tím podrobnější měřítko mapy vyžaduje. Volba vhodného měřítka připadá v úvahu u mapových podkladů generovaných v prostředí geografických informačních systémů, zatímco v jiných případech bude zpracovatel odkázán na pevné měřítko tištěné mapy, nicméně i zde existuje možnost dosáhnout vhodnějšího měřítka pomocí reprodukční techniky.

Při zákresu do mapy v terénu se osvědčilo pracovat s pastelkami či fixy v příslušných barvách, i když nelze vyloučit ani označování jednotlivých kategorií staveb písmeny. Vždy je třeba sledovat, zda mapový podklad odpovídá situaci v terénu. Ačkoli jsou nyní již díky mapovým službám k dispozici nejaktuálnější verze katastrální mapy pro dané území, ani to nezajišťuje podchycení všech změn. Velmi často bude proto zpracovatel památkového vyhodnocení nucen korigovat či doplnit mapový podklad podle skutečnosti.

Při terénní práci nečiní problém vyhodnocení staveb viditelných z veřejně přístupných míst. Vždy je přitom žádoucí využít všech možností, které jsou k dispozici. V případě práce ve vesnici nestačí projít všechna veřejná prostranství (náves, ulice), ale je nutno sídlo obejít rovněž zvenčí, „po humnech“. Někdy lze využít různých vyvýšených míst a podobně. Největší problém představují uzavřené domovní bloky, protože jednotlivé dvory vnitrobloku jsou obvykle uzamčené. Přes veškerou snahu tedy v každém území zůstane určité procento staveb, které se zpracovateli nepodaří shlédnout „na vlastní oči“. Takové stavby nemohou být kategorizovány. Výjimkou jsou různé drobnější utilitární objekty, jejichž charakter je dostatečně zřejmý z aktuální ortofotomapy. Velmi užitečnou pomůckou jsou v tomto směru ortofotomapy dostupné z webového rozhraní (například Mapy.cz a Google), které umožňují nejen svislé, ale též šikmé zobrazení, při kterém jsou viditelné i fasády (a tedy i výška) staveb (naopak princip tzv. Street View mnoho nepomůže, neboť poskytuje pouze pohledy z veřejných prostranství). Tyto možnosti se jistě budou v budoucnu rozšiřovat a zdokonalovat. Další možností poznání běžně nedostupných míst poskytuje samozřejmě dokumentace pomocí dronů. Při posuzování objektů ve vnitroblocích je také důležitý urbanistický kontext. Ve vnitrobloku uvnitř historického jádra města je mnohem větší pravděpodobnost výskytu cennějších staveb než ve vnitrobloku činžovní zástavby z 19. století či mladší.

Na tomto místě je třeba uvést, že požadavek kompletního zmapování (vyhodnocení) úplně všech staveb, tedy včetně těch, jež jsou skryty ve vnitroblocích, je aktuální především pro účely plánu ochrany a materiály srovnatelné důležitosti a závaznosti. Naopak pro „pouhé“ posouzení, zda území splňuje parametry pro prohlášení památkového území nebo příslušné vyšší kategorie území s urbanistickými hodnotami, obvykle postačí vyhodnocení staveb viditelných z veřejně dostupných míst. Pro tyto účely je totiž nutné posoudit poměrně velký počet často i rozsáhlých území v relativně krátkém čase, takže aspekt rychlosti zpracování nelze pominout.

Následuje vyhodnocení průzkumu na pracovišti zpracovatele a zakres výsledků do definitivní mapy. Optimálním řešením je práce v prostředí geografických informačních systémů (GIS), konkrétně v Integrovaném informačním systému památkové péče (IISPP). Jeho datový model obsahuje předdefinované třídy prvků („mapové vrstvy“) a legendy, které umožňují jednotný a správný zakres všech skutečností prezentovaných v této metodice (specifikace pracovního postupu nemůže být předmětem této metodiky). Výhodou prezentace výsledků vyhodnocení v rámci IISPP je jejich automatické začlenění do bežešvých mapových vrstev pokrývajících území celého státu. Neméně důležitou výhodou je skutečnost, že práce s GIS a veřejnými mapovými službami je bezesporu neefektivnější. Zobrazení katastrální mapy je možné podle potřeby kombinovat s aktuální ortofotomapou, ale i topografickou mapou (ZABAGED) či ortofotomapou z poloviny 50. let 20. století, nebo dalšími dostupnými podklady. Aktuální ortofotomapa bývá obvykle aktuálnější

než dostupná katastrální mapa a umožňuje tedy jednak zakres jevů (nejčastěji novostaveb), které katastrální mapa buď ještě neobsahuje, nebo nikoli v aktuální podobě. Ortofotomapa mimoto slouží k posouzení charakteru stavb, které se v terénu nepodařilo shlednout (viz výše), a dále ke kontrole, zda nějaká stavba nebyla v nepřehledném terénu či situaci přehlédnuta. Kromě toho podává nejlepší informaci o reálném pokryvu nezastavěných ploch („landuse“, resp. „land cover“), tedy skutečného rozsahu lesů, parků, trvalých travních porostů a podobně. Topografická mapa (ZABAGED) je (v kombinaci s ortofotomapou) nezbytná pro korekci zakresu například okrajů vodních ploch či koryta meandrujícího potoka, protože některé jevy jsou zde zachyceny podstatně přesněji než na katastrální mapě, která je primárně mapou evidence majetkových vztahů. Konečně historická ortofotomapa z poloviny 20. století poslouží především pro relativně přesný zakres zaniklých staveb, jejichž parcely je žádoucí znovu zastavět. Mimoto často umožní upřesnit stáří některých existujících novějších staveb. Je třeba ctít zásadu, že do originálních mapových podkladů nelze zasahovat a veškeré zakresy (včetně korekcí mapových podkladů) je nutno provádět v samostatných vrstvách (při využití datového modelu IISPP to ani jinak není možné).

Datový model IISPP je navržen tak, že umožňuje zanesení jak objektů existujících, tak zaniklých, ale také sledování (a grafické odlišení) specifických situací. Týká se to především objektů nad či pod rovinou řezu: podloubí/pasáž (tomu odpovídá položka „krytý prostor“ v mapové vrstvě urbanistických bloků), komunikace/most/terasa, podzemní objekt, visutý objekt.

Další výhodou zpracování v prostředí IISPP je fakt, že základní informace o jednotlivých nemovitostech (zejména kategorie podle památkové hodnoty) jsou vyplňovány do souhrnné atributové tabulky (a jejím prostřednictvím se zobrazují v mapě). Zjednodušeně řečeno to znamená, že výsledkem zpracování je nejen vlastní „mapa“, ale i tabulkově uspořádaná data o všech hodnocených stavbách, která lze dále využít.

Zpracování v jiném softwarovém prostředí, nejčastěji v grafických editorech (například Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw a podobně) je nutno považovat za spíše nouzové řešení, protože je obvykle ochuzeno o výše popsané možnosti. I v takovém případě je však nezbytné provádět veškeré zakresy do samostatných vrstev, které je následně možné zobrazit či využít samostatně. Osvědčilo se rozdělení do vrstev pozadí (=katastrální mapa), kategorie staveb, fasády a jiná dílčí narušení, urbanistické bloky, zemědělské kultury, popisné informace.

Je samozřejmě optimální, pokud je zpracovatel památkového vyhodnocení schopen výsledek své práce následně také patřičně technicky zpracovat. Je však třeba zdůraznit, že nejdůležitější je odborná kvalita vlastního vyhodnocení. Cennější je proto odborně správný výsledek, byť dosažený vybarvením barevnými fixy v xerokopii mapy, než technologicky optimální začlenění odborně nesprávných výsledků. Odborně správný „ruční“ výkres vyhodnocení, je-li dostatečně „čitelný“, totiž může následně technologicky správně zpracovat i jiná povoláná osoba.

Na závěr velmi důležitá poznámka. Každé území se vyvíjí, dochází k přestavbám, nové výstavbě, popřípadě i k demolici. Mapa památkového vyhodnocení území zachycuje jeho stav v okamžiku ukončení terénního průzkumu, který se (zvláště v nechráněných územích) může již za rok změnit. Každá mapa památkového vyhodnocení proto musí obsahovat datum terénního průzkumu; minimálně musí být uveden rok, optimálně i měsíc a den. Samozřejmostí je i uvedení jména zpracovatele. Pokud je mapa zpracována v prostředí GIS, které umožňuje následnou průběžnou aktualizaci, je nezbytné vyexportovat příslušný mapový výřez včetně data hned po zpracování do samostatného souboru PDF, který bude archivován. Podobně je nutno postupovat po jakékoli větší aktualizaci. Jedině tak lze zpětně zjišťovat stav území v dané době a sledovat a vyhodnocovat jeho vývoj.

Literatura

- BUREŠ, Pavel – ŠKABRADA, Jiří – ŠNAJDROVÁ, Hana: *Památková ochrana historických vesnic v České republice*. Ministerstvo kultury ČR, 1996, ISBN 80-902096-2-9.
- Datový model pro digitální zpracování sledovaných jevů územně analytických podkladů v GIS. Referenční příručka podrobná / Referenční příručka stručná / Příručka uživatele*. DMG ÚAP, verze 4.1, 2012/06, Dostupné online: <http://www.hydrosoft.cz/produkty/dmg-uap-ke-stazeni/>.
- DOGGETT, Nicholas: *Heritage Preservation in Britain. The Building Conservation Directory*, 2007, dostupné online: <http://www.buildingconservation.com/articles/heritageprotection/heritageprotection.htm> (cit. 31.1.2014).
- EIDLOTH, Volkmar – ONGYERTH, Gerhard – WALGERN, Heinrich: *Handbuch Städtebauliche Denkmalpflege*. Berichte zu Forschung und Praxis der Denkmalpflege in Deutschland 17, Michael Imhof Verlag 2013, ISBN 987-3-86568-645-9.
- Erfassen-Erkennen-Erhalten. 25 Jahre Historische Ortsanalyse*. Arbeitsheft 26, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart, 2012, ISBN 976-3-8062-2779-6.
- GLOSOVÁ, Michaela: *Podrobná (upřesněná) metodika plánů zásad památkové ochrany území historických měst*. In: Almanach regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón III, Praha 1998, s. 11–22.
- Handbuch Städtebauliche Denkmalpflege*. Berichte zu Forschung und Praxis der Denkmalpflege in Deutschland 17, Michael Imhof Verlag 2013, ISBN 987-3-86568-645-9.
- HLOBIL, Ivo: *Teorie městských památkových rezervací (1900–1975)*. Uměnovědné studie VI. Ústav teorie a dějin umění ČSAV v Praze 1985.
- HOROVÁ, Věra – HODAŇOVÁ, Klára – KUČA, Karel, 2014: *Specifika památkového hodnocení batovské zástavby Zlína*. Zprávy památkové péče 74, 2014, č. 3, s. 212–219.
- KIBIC, Karel: *Kategorizace historických měst v českých zemích*. In: Sborník památkové péče 1945–1970, SÚPPOP Praha 1973.
- KIBIC, Karel – KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra: *Novostavby v památkově chráněných sídlech*. NPÚ, Praha 2004, ISBN: 80-86234-54-1.
- KIBIC, Karel – VOŠAHLÍK, Aleš, *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice*. Národní památkový ústav, 2011, ISBN 978-80-87104-88-0.
- KOZELSKÁ BENCÚROVÁ, Helga – PALACKÝ, Aleš: *Urbanistické soubory socialistického realismu. Východiska, hodnoty, ochrana*. Zprávy památkové péče 74, 2014, č. 3, s. 220–229.
- KRIÉR, Léon: *Architektura – volba nebo osud*, London 1997, český Akademia 2001, ISBN 80-200-0012-7.
- KUČA, Karel: *Kulturněhistoricky cenná území České republiky a možnosti ochrany jejich památkových hodnot z titulu stavebního zákona*. Zprávy památkové péče 74, 2014, č. 3, s. 193–202.
- KUČA, Karel: *Parky a terapeutická krajina lázní v České republice*. Časopis Společnosti přátel starožitností, v tisku.
- KUČA, Karel – KRATOCHVÍLOVÁ, Irena – KUČOVÁ, Věra: *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón. Metodika připravená na základě vyhlášky MK ČR č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2009*. 2012. Dostupné online: <http://www.mkr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analzy-koncepce-dokumenty/metodika-k-vydavani-planu-ochrany-pamatkovych-zon-a-rezervaci-143357/>.
- KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra: *Principy památkového urbanismu*. Příloha časopisu Zprávy památkové péče 60. SÚPP, 2000, 80-86234-15-0.
- KUČOVÁ, Věra – DOSTÁLEK Jiří – EHRlich, Marek – KUČA, Karel – PACÁKOVÁ, Božena: *Metodika tvorby standardizo-*

- vaného záznamu krajinné památkové zóny. Odborné a metodické publikace NPÚ, svazek 53, NPÚ, 2014, ISBN: 978-80-7480-022-1.
- LIPP, Wilfried – ŠTULC, Josef – SZMYGIN, Bogusław – GIOMETTI, Simone: *Conservation Turn – Return to Conservation*. Edizioni Polistampa, 2012, ISBN 978-88-596-1079-3.
- MATOUŠKOVÁ, Kamila (ed.): *20 let Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón, 1992-2012*. Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Praha 2012, ISBN 978-80-905344-0-7.
- Metodická doporučení k vybraným problémům pořizování územního plánu*. Ministerstvo pro místní rozvoj – Ústav územního rozvoje, únor 2015. Dostupné online: <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/22-vybraneproblemy-porizovani-up-16022015.pdf>.
- MOSEL, Manfred: *Rückblick auf 30 Jahre Stadtсанierung aus der Sicht der Denkmalpflege*. Schöner Heimat 90. Sonderheft 12, 2001.
- NORBERG-SCHULZ, Christian: *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. Praha, Dokořán, 2010, ISBN 978-80-7363-303-5.
- OURODA, Vlastislav: *Vývoj nástrojů územní památkové ochrany a jejich využitelnost v prostředí středoevropských historických měst*. Zprávy památkové péče 74, 2014, č. 3, s. 203–211.
- PEŠTA, Jan: *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Národní památkový ústav, Praha 2014, ISBN 978-80-86516-78-3.
- POLÁKOVÁ, Jana (ed.): *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Národní památkový ústav, 2007, ISBN 978-80-87104-14-9.
- RAZÍM, Vladislav – MACEK, Petr (eds): *Zkoumání historických staveb*. Národní památkový ústav, Praha 2011, ISBN 978-870-86516-41-7.
- SEDLÁKOVÁ, Dagmar: *Metodika plánů zásad památkové ochrany území historických měst*. In: Almanach regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón II, Praha 1997.
- SITTE, Camillo: *Der Städte-Bau an seinen künstlerischen Grundsätzen*. Wien 1889; česky: *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Ústav územního rozvoje 2012.
- SOJKOVÁ, Eva – GLOSOVÁ, Michaela – KUPKA, Jiří – ŠIŘINA, Petr: *Zeleně městských památkových zón Středočeského kraje*. VÚKOZ, v.v.i., Průhonice 2014, ISBN 978-80-87674-06-2.
- STANDARD SLEDOVANÝCH JEVŮ PRO ÚZEMNĚ ANALYTICKÉ PODKLADY OBCÍ. *Metodický návod k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti*. Ústav územního rozvoje v Brně (Ing. Marie Polešáková, Ph.D., aktualizace Ing. arch. Jaroslav Tušer, CSc.). Brno, březen 2014 a Praha, září 2014. Dostupné online: <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/13-uap-metodicky-pokyn-1A.pdf>.
- ŠEVČÍK, Oldřich – BENEŠ, Ondřej: *Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. Grada publishing, Praha, 2000. ISBN 978-80-247-1372-4.
- TUNKA, Martin: *Několik poznámek z územně analytickým podkladům a k jejich aktualizaci. Urbanismus a územní rozvoj XIV, 2011, č.1, s. 3–6*.
- Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Urbanisticko–historický výskum“*. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Dostupné online: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/na-stiahnutie>.
- VOŠAHLÍK, Aleš: *Památkové hodnoty historických měst a teorie jejich ochrany*. SÚPPOP, Praha 1988.
- WORSKETT, Roy: *The Character of Towns. An approach to conservation*. Architectural Press, London, 1969.

Příloha

Stručný přehled starších forem klasifikace staveb v památkově chráněných územích

Na tomto místě není reálné detailně představit všechny v minulosti užívané klasifikace, pro účely této metodiky však postačí alespoň stručný přehled. Jeho hlavním smyslem je přehledně představit, které typy jevů byly v jednotlivých typech map sledovány a které naopak ne. Důležitá je i homogenita klasifikace, tedy nakolik bylo objektivní kvalitativní hodnocení zatíženo kombinací s hlediskem legislativní ochrany. Cílem tohoto přehledu naopak není porovnání grafických legend jednotlivých typů map.

Architektonické a památkové hodnocení (SÚRPMO)

V Architektonickém a památkovém hodnocení (např. na půdě SÚRPMO) se rozlišovaly následující kategorie, jejichž pojmenování (vymezení) se částečně proměňovalo, což je vyjádřeno údaji v závorkách:

- objekty nejhodnotnější (vybrané památkově hodnotné objekty určující charakter území) [nejhodnotnější, určující charakter prostředí, k ochraně]
- objekty hodnotné (památkově hodnotné objekty určující charakter území) [hodnotné, dotvářející charakter prostředí]
- objekty s vyhovující hmotou (objekty hmotově tradiční, dotvářející charakter území) [tradiční, doplňující charakter prostředí]
- objekty ostatní, nevýznamné (objekty ostatní) [architektonicky a urbanisticky neutrální, nerušící charakter prostředí]

někdy též:

- objekty působící rušivě [architektonicky a urbanisticky rušivé, poškozující charakter prostředí]
- objekty zaniklé

a dále:

- cenná ohrazení (ohradní zdi, brány)
- cenné sklepy (drobné hodnotné objekty, studny, sklepy)
- hodnotné průčelí zachované
- hodnotné průčelí porušené

Doplňkovým symbolem se někdy vyznačovalo:

- památková ochrana objektu
- návrh památkové ochrany

Legislativní mapy SÚRPMO

Již na půdě SÚRPMO vznikaly první mapy, které směřovaly objektivní hodnotu staveb s právní ochranou a které byly předchůdcem pozdějších tzv. Legislativních map:

- zvlášť významné kulturní památky
- kulturní památky
- objekty památkového zájmu
- ostatní objekty
- plochy zvýšené ochrany
- hlavní urbanistické dominanty
- objekty významné v hmotové a prostorové skladbě města
- objekty působící rušivě v hmotové a prostorové skladbě města
- významné městské interiéry určující charakter území
- městské interiéry doplňující charakter území
- uliční čáry a stavební obvody proluk

Legislativní mapy oboru památkové péče

Legislativní mapy vznikly na přelomu 80. a 90. let 20. století v souvislosti s prohlašování městských památkových zón a kladly důraz na legislativní ochranu, i když nikoli výhradně. Autorem jejich metodiky byl Aleš Vošahlík³⁵⁾. Také jejich legenda existuje přinejmenším ve dvou variantách:

- národní kulturní památky
- chráněné památkové objekty (nemovité kulturní památky)
- objekty navrhované k památkové ochraně (objekty doporučené k prohlášení za kulturní památku)
- další památkově hodnotné objekty (ostatní hodnotné /tradiční/ objekty)
- objekty neutrální
- objekty rušící charakter památkové zóny (objekty památkově, architektonicky a urbanisticky rušivé)
- prostory k dostavbě
- chráněné plochy
- prostory určující charakter památkové zóny (urbanistické soubory určující charakter památkové zóny)
- prostory dotvářející charakter památkové zóny (urbanistické soubory dotvářející charakter památkové zóny)
- kompoziční osy (kompoziční osy, průhledy)
- část A určující charakter památkové zóny (hodnoty určující charakter území)
- část B dotvářející charakter památkové zóny (hodnoty dotvářející charakter území)
- část C doplňující charakter památkové zóny (hodnoty doplňující charakter území)

Plány zásad památkové ochrany

Samostatnou kapitolou jsou někdejší Plány zásad památkové ochrany. Obsahují několik výkresů, z nichž *Plán památkové ochrany* je redukovanou verzí legislativní mapy a obsahuje pouze národní kulturní památky, kulturní památky, objekty navržené k prohlášení za kulturní památku, objekty doporučené ke zpracování návrhu na prohlášení za kulturní památku a ostatní objekty.

Plán možné úpravy střech se svou náplní vymyká sledované problematice.

Určitou formu kategorizace obsahuje pouze *Plán ochrany a zhodnocení*:

- objekty k ochraně (=souhrn staveb vyznačených v Plánu památkové ochrany)
- objekty k zachování
- objekty k transformaci
- objekty k odstranění s náhradou
- objekty k odstranění bez náhrady

³⁵⁾ VOŠAHLÍK, Aleš: *Památkové hodnoty historických měst a teorie jejich ochrany*. SÚPPOP, Praha 1988, s. 145–146.

- objekty ostatní
- plocha k zastavění
- plocha nezastavitelná (veřejné plochy, dvory, zahrady)
- vnitřní modifikace
- vnější modifikace
- úprava a obnova fasády
- úprava fasády v přízemí

Přednostně se tedy sledovalo hledisko možného dalšího nakládání se stavbou, nikoli hodnotová kategorizace. Některé kategorie přitom nebyly příliš srozumitelně nazvány (například není jasné, čím se liší „vnější modifikace“ od „úpravy a obnovy fasády“, co znamená „objekt k transformaci“) a jako celek nebyly nikdy souhrnně definovány. Pojmy sice směřovaly k vyjádření limitů nakládání, ovšem mohly také evokovat návod ke změnám staveb, které by jinak vlastníka ani nenapadly. Metodické články k tomuto tématu popisovaly zejména na širší souvislosti a také postup zpracování plánu, nikoli však jednotlivé kategorie tak, aby bylo nakládání s objekty a plochami všeobecně srozumitelné³⁶⁾.

Principy památkového urbanismu

Kategorizace v publikaci KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra: *Principy památkového urbanismu* (2000)³⁷⁾ počítala s důsledným odlišením legislativní mapy (Mapy kulturních památek) od mapy památkového hodnocení území. Znamenala tedy pokus o eliminaci zkreslení objektivních hodnot území, které vzniká, když „nejvyšší kategorii“ nutně představují kulturní památky. Naopak, s vědomím toho, že některé kulturní památky své nejcennější konstrukce nebo vybavení z vnějšku neodrážejí a v obraze sídla nemusejí být nijak výjimečné, byla kategorizace důsledně vztahována k hodnocenému kontextu, tehdy zejména památkovému území jako celku. Rozdíl oproti starším metodologickým pohledům nebyl jen v samotném stanovení kategorií, ale i v širším vymezení staveb chápaných jako individuálně památkově hodnotné (kategorie A) či doplňkového památkového významu (kategorie B). Počet takových staveb v jednom konkrétním území je obvykle vyšší než například souhrn staveb „památkového zájmu“ (tedy „navrhovaných k prohlášení za kulturní památku“ a „dalších památkově hodnotných objektů“) v legislativních mapách.

Stavby

- A • objekty individuálně památkově hodnotné – k ochraně
- B • objekty doplňkového památkového významu – k zachování
- C • objekty s rušivou fasádou, k architektonické rehabilitaci
- D • objekty rušivé, určené k hmotové i zásadní architektonické úpravě nebo k demolici s náhradou
- E • objekty urbanisticky rušivé, k demolici bez náhrady
- F • objekty novodobé, architektonicky a urbanisticky kvalitní
- G • objekty ostatní
- H • stavby zaniklé

Doplňkové charakteristiky

- dílčí narušení průčelí (A, B)
- zásadní narušení průčelí (A, B)
- zásadní narušení fasády pouze v přízemí (A, B)
- X • dílčí rušivá hmotová charakteristika či architektonické narušení střechy

³⁶⁾ SEDLÁKOVÁ, Dagmar: *Metodika plánů zásad památkové ochrany území historických měst*. In: Almanach regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón II, Praha 1997. GLOSOVÁ, Michaela: *Podrobná (upřesněná) metodika plánů zásad památkové ochrany území historických měst*. In: Almanach regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón III, Praha 1998, s. 11–22.

³⁷⁾ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra: *Principy památkového urbanismu*. Příloha časopisu Zprávy památkové péče 60. SÚPP, 2000, 80-86234-15-0.

Ostatní

- drobné stavby a doplňující prvky zástavby (A)
- pasáže
- ohradní a opěrné zdi, brány, architektonicky nebo urbanisticky významné (A)
- ostatní ohradní a opěrné zdi, brány
- studny, sklípky
- kompoziční osy
- navrhované novostavby – závazné a směrné regulační čáry
- území k zástavbě
- vodní toky a plochy
- zaniklé vodní plochy a toky, jejichž obnovení je žádoucí
- soliterné a kompoziční stromy a stromořadí
- zaniklé soliterné a kompoziční stromy a stromořadí, jejichž obnovení je žádoucí
- stromy z památkového hlediska rušivé, k odstranění bez náhrady
- lesy a parky
- zaniklé lesy a parky, jejichž obnovení je žádoucí
- lesní porosty z památkového hlediska rušivé, k odstranění bez náhrady
- zaniklé cesty, jejichž obnovení je žádoucí

Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Při aplikaci klasifikace podle Principů památkového urbanismu byla záhy zavedena ještě kategorie A+ pro architektonicky nejcennější stavby. Rovněž některé další kategorie byly postupně částečně modifikovány, a to i v rámci přípravy této metodiky. Výsledná klasifikace byla roku 2014 stručně představena v článku předcházejícím této metodice³⁸⁾.

Stavby

- A • Architektonicky cenné stavby (jev ÚAP A014)
- A+ • *Architektonicky cenné stavby nadmístního významu*
- A • *Architektonicky cenné stavby místního významu*
- N • *Architektonicky cenné novostavby*
- H (B) • Historicky významné stavby (jev ÚAP A013)
- C • Stavby bez památkové hodnoty, hmotově nerušící
- D • Stavby hmotově narušující charakter území
- O • Stavby ostatní
- Z • Zaniklé stavby, jejichž parcely je žádoucí znovu zastavět

Doplňkové charakteristiky staveb

- Významné stavební dominanty (jev ÚAP A015)
- Částečně narušená (rušivá) fasáda
- Zásadně narušená (rušivá) fasáda
- Dílčí rušivá hmotová charakteristika či architektonické narušení střechy
- Citlivě řešený druhotný obvodový plášť
- Druhotný obvodový plášť akceptovaný s výhradami

³⁸⁾ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra: *Kulturněhistoricky cenná území České republiky a možnosti ochrany jejich památkového fondu z titulu stavebního zákona*. Zprávy památkové péče 74, 2014, č. 3, s. 193-202.

Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel

Obě tyto výše zmíněné kategorizace částečně modifikoval Jan Pešta, zcela změnil barevnost, a ve dvou různých variantách svoji kategorizaci naposledy představil v publikaci PEŠTA, Jan: Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel (2014)³⁹⁾:

Architektonické, urbanistické a památkové hodnocení sídla, resp. *Kategorie památkového hodnocení objektů*, resp. *Souhrnné památkové hodnocení sídla*:

- A+ • objekty architektonicky a památkově mimořádně hodnotné (stavby mimořádně architektonicky cenné)
- A • objekty architektonicky a památkově hodnotné (stavby architektonicky cenné)
- B • objekty urbanisticky hodnotné či historicky významné (stavby urbanisticky hodnotné – historicky cenné)
- C • stavby bez památkové hodnoty, architektonicky neutrální, hmotově nerušící (stavby bez památkové hodnoty, architektonicky neutrální, hmotově nerušící)
- D • stavby hmotově rušivé, stavby rušící svým architektonickým a hmotovým řešením (stavby hmotově rušivé)
[objekty rušivé: lokální závady]
- D+ • [objekty rušivé: komplexní závady]
- O • stavby ostatní (stavby podřadné, z hlediska charakteru území indiferentní)
 - objekty recentně (od r. 1945) zaniklé, doporučené k obnově
 - stavební dominanta

Průčelí:

- hodnotné
- narušené
- doporučené k obnově a rehabilitaci

Plány ochrany městských památkových rezervací a městských památkových zón

Již v metodice Plány ochrany městských památkových rezervací a městských památkových zón (2012)⁴⁰⁾ byl prvně proveden pokus o spojení hodnotnových kategorií staveb s požadavky plánů ochrany podle § 6a památkového zákona a územně analytických podkladů. Vyčleněny byly národní kulturní památky a kulturní památky, na které se plány ochrany nevztahuje, zatímco ostatní nemovitosti byly rozděleny do následujících kategorií:

Stavby

- architektonicky cenné stavby a jejich soubory (jev ÚAP A014) (odpovídá kategorii A)
- historicky významné stavby a jejich soubory (jev ÚAP A013 jakožto doplňková charakteristika staveb, které nejsou architektonicky cenné)
- významné stavební dominanty (jev ÚAP A015 jakožto doplňková charakteristika)
- nemovitosti, u nichž je zcela nebo zčásti vyloučena povinnost žádat závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona; ty se dělí na:
 - Kategorie I: stavby, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona k pracím, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu této nemovitosti a nenaruší se její konstrukce a dispozice (odpovídá kategorii H)

³⁹⁾ PEŠTA, Jan: *Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Národní památkový ústav, Praha 2014, ISBN 978-80-86516-78-3

⁴⁰⁾ KUČA, Karel – KRATOCHVÍLOVÁ, Irena – KUČOVÁ, Věra, 2012: *Plány ochrany památkových rezervací a památkových zón. Metodika připravená na základě vyhlášky MK ČR č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón, která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2009*. Dostupná online: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepcie-dokumenty/metodika-k-vydavani-planu-ochrany-pamatkovych-zon-a-rezervaci-143357/>.

- Kategorie II: stavby, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona k pracím, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu této nemovitosti (odpovídá kategorii C)
- Kategorie III: stavby narušující charakter území, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona k pracím, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu této nemovitosti (odpovídá kategorii D)
- Kategorie IV: stavby narušující charakter území, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona k udržovacím pracím a změně stavby s výjimkou udržovacích prací a změně stavby na vnějším plášti budov (odpovídá stavbám kategorie D s rušivou fasádou)
- Kategorie O: stavby z hlediska charakteru území indiferentní, u nichž je zcela vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona (odpovídá kategorii O)

Nezastavěné pozemky

- Kategorie p1: nezastavěné pozemky určující či dotvářející charakter území, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona na udržovací práce a stavbu podzemních inženýrských sítí
- Kategorie p0: nezastavěné pozemky doplňující charakter území, u nichž je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2 památkového zákona na všechny druhy prací kromě terénních úprav a umístování staveb

Při aplikaci na zpracování plánu ochrany městské památkové zóny v Karlových Varech (2013–2015) byly uvedené kategorie staveb modifikovány do podoby, která odpovídá Metodice klasifikace staveb podle památkové hodnoty.

Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami, Metodika plánů ochrany krajinných památkových zón

Současně s touto metodikou byly zpracovány obě uvedené metodiky, které již důsledně aplikují klasifikaci Metodiky klasifikace staveb podle památkové hodnoty.

Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty

Karel Kuča, Věra Kučová

Vydal Národní památkový ústav,
Valdštejnské náměstí 3, 118 01, Praha 1
v roce 2015 jako 55. svazek edice Odborné a metodické publikace
1. vydání
Odborný redaktor: Mgr. Lukáš Hytša
Tisk: INPRESS a.s., Žerotínova 5, 370 04 České Budějovice

ISBN 978-80-7480-026-9

ISBN 978-80-7480-026-9

9 788074 800269 >